

Nr 523

Av herr Ohlin m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 100, med förslag till lag om försäkring för allmän tilläggspension m. m.

Sammanfattning av motionens innehåll

Folkpartiet hävdar, att dess förra året framlagda principförslag för tilläggspensioneringens ordnande var väl avvägt. Det skulle trygga att tilläggspensioneringen utsträcker till och förbättras för de i detta avseende sämre ställda stora folkgrupperna.

Folkpartiet vidhåller detta förslag. Det innebär att det skall finnas trygghet för tilläggspension för alla arbetstagare, som önskar sådan pension och som vill göra därmed förenade uppoffringar, men icke tvång för någon att vara ansluten till ett visst pensionssystem. Vi föreslår alltså en dispositiv lag, vars bestämmelser är tillämpliga om och i den mån icke annat avtalas eller individuellt utträde ej sker. Andra förvärvsarbetande än löntagare kan inträda i pensionssystemet på i princip lika villkor som löntagare.

Folkpartiet avvisar regeringens lagförslag om en obligatorisk, likformig tilläggspensionering för löntagare, i vilken utträdes- och undantagsmöjligheter i praktiken icke finns. Regeringsförslaget innebär ett försök att inge de svenska medborgarna föreställningen, att de alla på förhållandevis kort sikt skulle kunna uppnå den i särklass högsta pensionsnivån i världen utan allvarliga skadeverkningar på landets ekonomi och utan någon hårdare beskärning av möjligheterna att öka inkomsterna under den aktiva tiden. Men regeringsförslaget ger ingen som helst tillfredsställande ekonomisk grundval för sådana löften. Kraftiga negativa verkningar på sparandet skulle bli följden, om en tilläggspensionering genomfördes enligt däri uppdragna riktlinjer. Kapitalbildningen skulle bli otillräcklig för ett expanderande näringslivs behov och för att trygga en snabb framstegstakt. Stora risker skulle uppstå för statlig dirigering av kreditmarknaden och för kapitalsocialisering. Emot regeringsförslagets ekonomiska och rättsliga löslighet ställer folkpartiet sitt eget som är baserat på följande huvudpunkter:

1. Det är för liberal uppfattning ett mycket betydelsefullt mål att de stora folkgrupper, som nu endast har en otillräcklig trygghet på ålderdomen, skall kunna uppnå en god tilläggspension eller på annat sätt förbättra sin ålderstrygghet, om de så önskar och vill påtaga sig de därmed förenade uppoffringarna.

2. Risker för försämring av andra gruppers ekonomiska läge måste undvikas.

3. Pengarna för utbetalning av pensionerna bör i huvudsak sparas i förväg (premierreservmetoden). De försäkrade skall veta, att pengarna finns, när de behövs. Pensionssystemet bör alltså vara sådant att dess direkta och indirekta verkningar innebär en total ökning av sparande och kapitalbildning, varigenom näringslivets utveckling och sunda ekonomiska förutsättningar för reformen främjas. Pensionsfonderna bör därför under för de anställda betryggande former till betydande del automatiskt återlånas till företagen, så att de direkt kan användas i produktionen.

4. Härigenom underlättas ett ekonomiskt framåtskridande, som under normala konjunkturförlopp möjliggör en sådan successiv ökning av den totala arbetsersättningen att utrymme beredes för under uppbyggnadstiden stigande pensionspremier utan sänkning av den kontanta reallönen och utan att någon extra börda lägges på företagen.

5. Under tider av tillfällig ekonomisk stagnation finns det med varje stelt system risk för en skadlig kostnadsstegring inom näringslivet och reallönesänkning. Därför bör avgifternas höjning kunna dämpas eller helt upphöra under en sådan period. Detta bör kunna tagas igen under skeden med särskilt snabbt framåtskridande.

6. Värdesäkring av pensionerna måste ske genom praktiska åtgärder, möjliggjorda genom ny lagstiftning, för att bevara realvärdet av de för pensionsändamål sparade pengarna.

7. De försäkrade måste enskilt eller gruppvis ha ett eget inflytande på storleken av den uppoftning som de vill göra för en tilläggs pensionering. De bör också kunna inverka på pensionens utformning, såvida de inte bundit sig genom avtal. Pensionssystemet bör alltså inte vara obligatoriskt utan medge smidig samordning med redan föreliggande system. Utrymme bör beredas för en frivillig tilläggs pension även åt de hemarbetande kvinnorna.

8. Ett nytt statsmonopol bör inte inrättas. Pensionsförsäkringar skall kunna tagas i enskilda försäkringsinrättningar under försäkringsinspektionens överinseende och med garantier för pensionstagarnas rätt. Pensionssystemet bör vara så konstruerat att man har verklig trygghet för att de stora fonderna inte i framtiden kommer att användas för en omfattande statlig dirigering av kapitalmarknaden.

9. Löntagare och företagare samt fria yrkesutövare bör kunna tilläggs pensioneras på i princip samma villkor. Möjligheter bör öppnas för företagare att självpensionera sig genom pensionsavsättningar inom företagen. Sådana avsättningar bör liksom avgifter till pensionsförsäkringar vara avdragsgilla vid beskattning.

Folkpartiförslaget ger säkra och hållbara pensionsutfästelser, som tryggas genom tillräckligt sparande. Det öppnar möjligheter att minska kravet på avgifter, när konjunkturläget gör lönehöjningar omöjliga eller endast medger små sådana. Men det lämnar också dörrarna öppna för en höjning av förmånerna för dem som vill göra motsvarande uppoftningar. Det tryggar den kapitalbildning, som är förutsättningen för en återvunnen snabb framstegstakt i vårt land och därmed för en god ålderstrygghet för alla.

För att undvika stora risker för en otillfredsställande produktions- och realinkomstutveckling, ökade sysselsättningsvärigheter och penningvärdeförsämring och för att bana väg för en god reform av tilläggspensioneringen kräves därför i första hand att riksdagen avslår regeringens proposition. Hela frågan måste då upptagas till förnyad, snabb och positiv prövning.

Folkpensionerna måste i framtiden alltjämt utgöra grundvalen för en god ålderstrygghet. *De hot mot denna grundval och de hinder för en framtida förstärkning av folkpensionerna, som avspeglas i regeringens förslag om en obligatorisk tilläggspensionering bl. a. genom dess fördröjande inverkan på framstegsutvecklingen, kommer vi att söka avvärja.*

De väsentliga huvudpunkterna i folkpartiets förslag är följande:

Där ej annat avtalats skall pensionsavgiften successivt stiga från 1 % av den totala lönesumman det första året för att fr. o. m. år 1969 stanna på en nivå som — enligt nuvarande inkomstfördelning — motsvarar ca 6 3/4 % av den totala lönesumman. För att förhindra kostnadsstegring inom näringslivet och reallönesänkning bör avgiftens höjning kunna dämpas eller helt upphöra under perioder av ekonomisk stagnation. Detta skall därefter tagas igen under tider av snabbt framåtskridande, så att pensionsnivån på längre sikt icke reduceras.

Pensionsavgifterna enligt vårt förslag till dispositiv lag är så avvägda att de sedan systemet kommit i full gång skall räcka till följande pensionsförmåner (inkl. folkpension 3 600 kronor för ensamstående):

ålderspension ca 60 % av lönen enligt nedan angivna grunder,
invalidpension ca 60 % av lönen strax före invaliditeten,
änkepension ca 30 % av lönen strax före dödsfallet, jämte barnpensioner.

Den 60-procentiga ålderspensionsnivån mätt i förhållande till de 15 bästa årens inkomst uppnås vid en normal intjänandetid av 40 år och en årlig standardstegring av 1,5 %. Grupper av arbetstagare med kortare normal intjänandetid än 40 år kan avtala om något högre avgifter och därigenom uppnå 60 % pensionsnivå. Likaså kan en full, värdesäker pension från tidigare pensionsålder än 67 år avtalas.

Det betydelsefulla riskskyddet under aktivtiden i form av invalidpension och familjepension bringas snabbt upp till full nivå.

För dem som pensioneras under de närmaste åren efter systemets ikraftträdande skall pensionen kompletteras med s. k. pensionstillskott av måttlig storlek.

Särskilda regler skall gälla för att trygga arbetstagarens rätt till pension även i det fall arbetsgivaren skulle försumma att ombesörja premieinbetalningen.

De försäkrade bör ha möjlighet till lån för partiell finansiering av eget hem, varigenom denna viktiga sparform ges stöd.

Vi föreslår vidare att företagen skall ha generell rätt att under för de försäkrade betryggande former återlåna upp till 80 % av den mot inbe-

talade pensionsavgifter svarande fondökningen. Belopp som inlevereras från landets näringsliv kan därmed omgående återgå till samma näringsliv för underlättande av kapitalförsörjningen, något som jämväl står i god överensstämmelse med de anställdas intresse av företagens utveckling.

Den dispositiva lagen förutsättes träda i kraft den 1 januari 1961. Folkpartiets motion utmynnar i

A. att riksdagen skall avslå regeringens förslag;

B. att riksdagen skall anhålla om förslag till 1960 års riksdag om tilläggspensioneringens ordnande enligt de av folkpartiet uppdragna riktlinjerna;

C. att åtgärder snarast skall vidtagas för att främja olika former av långsiktigt sparande och försäkringar som kan vara av betydelse för ålderdoms-, invalid- och efterlevandeförsörjningen. Därvid skall särskilt intresse ägnas åt att bereda ökade möjligheter för jordbrukare och företagare att ordna pensionering inom egna rörelsen.

A. PENSIONSFRÅGANS LÄGE

1. Innebörden av regeringens ståndpunkt

a) *Bristfällig ekonomisk grundval. Kapitalsocialisering*

Tilläggspensioneringens problem har framkallat en ovanlig skärpning av de politiska motsättningarna i vårt land. Folkomröstningen på hösten 1957 visade djupgående olikheter i uppfattningarna hos skilda medborgargrupper. Den socialdemokratiska regeringens behandling av frågan före och under 1958 års vårriksdag gav icke uttryck för någon vilja att överbrygga dessa motsättningar och samla en så bred majoritet som möjligt bakom en positiv lösning på sund ekonomisk grund. Tvärtom medförde regeringens handläggning en ytterligare tillspetsning av läget.

Regeringens förra året framlagda principförslag innebar ett försök att inge de svenska medborgarna föreställningen, att de alla på förhållandevis kort sikt skulle kunna uppnå den i särklass högsta pensionsnivån i världen, utan allvarliga skadeverkningar på landets ekonomi och utan någon hårdare beskärning av möjligheterna att öka inkomsterna under den aktiva tiden.

En varaktig och stark förbättring av pensionsförhållandena måste naturligtvis ha sin grund i en snabbt stigande produktion och en därmed följande allmän standardhöjning. Regeringens principförslag visade emellertid klart, att kraftiga negativa verkningar på sparatet skulle bli följden om en tilläggspensionering genomfördes enligt däri uppdragna riktlinjer. Kapitalbildningen skulle bli otillräcklig för ett expanderande och framgångsrikt näringslivs behov. Principförslaget avsåg, att en stor del av en sålunda i och för sig otillfredsställande kapitalbildning skulle koncentreras till ett statligt pensionsmonopols fonder, var ägnad att förstärka farhågorna. Stora risker

skulle nämligen uppstå för statlig dirigerings av fondmedlens användning för andra syften än de ur framåtskridandets synpunkt mest lämpliga.

Det är orealistiskt att föreställa sig, att inte förekomsten av ett statligt pensionsmonopol och dess fonder skulle för politiska meningsriktningar på socialistisk grund innebära en stor lockelse att med nya metoder söka återuppliva och förverkliga doktrinära idéer om vittgående statskontroll över näringslivet.

Ett starkt statsinflytande över en mycket stor del av kapital- och kreditmarknaden skulle för medborgarna i varje fall till en tid inte vara lika påtagligt som direkt statsövertagande av olika företag eller statliga ingrepp genom regleringar i produktion och konsumtion. Men staten skulle ändå i avsevärd utsträckning ha samma makt att dirigera och bestämma över näringslivet som om vittgående förstatligandeaktioner mot företagen genomförts eller nya regleringslagar utfärdats. Lugnande försäkringar från regeringens sida kan inte dölja, att bestämmelserna för de statliga pensionsfondernas styrelser och för fondmedlens förvaltning kan ändras av mer eller mindre tillfälliga politiska majoriteter och utnyttjas för politiska syften. Riskerna för att det allmänna framåtskridandet skulle fördröjas genom föga rationella beslut skulle därför bli stora. I stället för förstatligandeåtgärder och långtgående regleringar inom själva näringslivet skulle den tredje vägens — kapitalsocialiseringen — metoder kunna tillämpas.

b) Inga säkra rättsliga garantier

Mot denna bakgrund framträder en annan svaghet hos regeringsförslaget med stor skärpa. Enligt detta saknar nämligen alla pensionsförsäkrade verklig säkerhet för att avgifter, beräknade på deras inkomster, samlas för deras trygghet på ålderdomen och därigenom kommer att utgöra en rättslig garanti för att utlovade pensioner också skall utgå. När det gäller inkomstgraderade tilläggs pensioner är det av stor betydelse att ett försäkringsmässigt riktigt och lagligt tryggt samband finnes mellan avgifter och förmåner.

Invändningen att folkpensioneringen fungerar utan något sådant samband är ohållbar. Folkpensionen ger för det första en för alla medborgare lika grundtrygghet. Den finansieras för det andra i stor utsträckning med skatter, och endast för den del, som finansieras med avgifter, kan man tala om att för folkpensionerna tillämpas ett fördelningssystem av en typ, liknande det regeringen förutsätter för den obligatoriska tilläggs pensioneringen. Att grundskyddet betalas medelst skatter och avgifter av de aktivt arbetande uppfattas av dessa som uttryck för en naturlig solidaritet med de gamla.

Det förhåller sig på ett helt annat sätt med den föreslagna obligatoriska tilläggs pensioneringen. Denna är inkomstgraderad, och detta i en utsträckning, som saknar internationell motsvarighet när det gäller en obligatorisk pensionsordning. Den finansieras i princip enligt fördelningsmetoden, som innebär att inflytande avgifter användes till utbetalning av samtidigt utgående pensioner. Regeringen kräver alltså nu, att höga avgifter för inkomstgraderade tilläggs pensioner skall belasta inkomsterna för helt andra människor

än dem till vilkas tilläggspensionering dessa avgifter skall användas. Det finnes därför i regeringsförslaget icke något ekonomiskt riktigt och rättsligt tryggt samband mellan de avgifter, som påläggas de aktivt arbetande och de förmåner samma medborgare antages erhålla. I förslaget berömmar sig socialministern t. o. m. av att detta samband är upplöst. Detta faktum gör att den pensionsrätt, som intjänas enligt lagförslagets regler vilar på en rättsligt svag grundval. Det finns ingen anledning att för framtiden vänta sig en tillnärmelsevis lika bred och stabil sammanhållning omkring ett sådant system för tilläggspensioneringen som kring folkpensioneringen. En säkrare grund för tilläggspensioneringen måste därför skapas.

Regeringen saknar tydligen helt sinne för dessa problem. Ett av oss förut framhållet exempel på konsekvenserna härav i ett särskilt men ingalunda praktiskt ovanligt fall är i detta avseende talande. En person med en genomsnittsinkomst av t. ex. 15 000 kr. om året under sin aktiva tid, som arbetar i 45 år och vars inkomster belastas med pensionsavgifter under hela denna tid, får enligt regeringsförslaget samma pension som en annan person, vars inkomst under endast 15 år uppgått till 15 000 kr. i genomsnitt om året och som under ytterligare 15 år blott haft något över 4 000 kronors inkomst om året. För samma pension kommer då de sammanlagda avgifterna för den förre att bli nära tre gånger så höga som för den senare. Tages hänsyn till förräntningen av avgifterna, vilket är berättigat, får den första personen i verkligheten betala t. o. m. mer än fyra gånger så mycket för samma pension som den andra.

Den löslighet i regeringens principförslag, som detta exempel illustrerar, präglar i samma utsträckning det nu framlagda definitiva förslaget. I detta slås fast, att vad de försäkrade erhåller, genom på deras inkomster debiterade avgifter, endast är s. k. pensionspoäng och icke för deras räkning avsatta verkliga tillgodohavanden. Om pensionspoängen kommer att inlösas i enlighet med i förslaget givna löften blir helt beroende av den utsträckning i vilken framtidens arbetande människor och kommande riksdagar vill acceptera och besluta de avgifter, som då visar sig vara nödvändiga härför. Detta ligger i fördelningssystemets natur.

När beslut om avgiftsuttaget i framtiden skall fattas — måhända liksom år 1960 samtidigt med en förkortning av arbetstiden — är det mycket möjligt att vid olika tillfällen ett påläggande av höjda avgifter, erforderliga för att infria nu av regeringen givna löften, kommer att medföra en temporär sänkning av realinkomsterna för de då arbetande människorna. Det är ett försiktigt omdöme, att det ingalunda är säkert att det då kommer att vara möjligt att i riksdagen få majoritet för förslag av denna innebörd. Detta exempel ställer även regeringsförslagets s. k. »automatiska värdesäkring» av pensionerna i en ganska skoningslös belysning.

Folkpartiets förra året framlagda principförslag innebar en helt annan säkerhet i här berörda avseenden. De pensionsutfästelser, som däri lämnades, grundades på ett fast samband mellan avgifter och förmåner. Avgifterna skulle enligt dessa icke delas ut till pensioner åt helt andra medborgare än

dem, på vilkas inkomster de beräknades, eller avsättas till en statlig fond, i vilken den pensionsförsäkrade ej hade någon andel. I stället skulle avgifterna enligt vårt förslag under former som tryggade den personliga rättssäkerheten avsättas till fonder, avsedda att skapa verkliga tillgångar för att säkra pensionsutfästelserna. Pensionspengarnas köpkraft skulle skyddas mot prisstegringar genom placering i realvärden, som håller stånd mot inflationens verkningar. Med sådana metoder kunde naturligtvis inga orealistiska löften om mycket höga pensioner lämnas, men väl hållbara utfästelser grundade på i förväg uppbyggda tillgångar. De av oss föreslagna metoderna skulle samtidigt främja ett större sparande ägnat att underlätta näringslivets kapitalförsörjning, en högre produktionsstegring och en snabbare framstegstakt.

c) Ingen valfrihet för löntagare

Regeringens principförslag skulle även i andra väsentliga avseenden än de ovan berörda på grund av sin obligatoriska karaktär leda till mycket betänkliga konsekvenser. En lagstiftning om obligatoriskt likformig tilläggs-pensionering skulle föranleda att alla löntagare skulle tvingas till i stort sett samma uppdelning av den totala arbetsersättningen på lön under den aktiva tiden och på avgifter för pension. Vi framhöll redan förra året, att en sådan ordning måste strida mot för ett fritt samhälle betydelsefulla principer. Uppoffringarna för ålderdomen i syfte att trygga pension borde icke på ett obligatoriskt bindande sätt bestämmas till samma procent av de pensionsgrundande inkomsterna för alla löntagare oberoende av olika enskilt eller gruppvis framträdande önskemål och behov beträffande pensionsålder, barnförsörjningsbördor, utbildningssträvanden m. m. samt egnahemsförvärv.

2. Det liberala alternativet

a) Folkpartiets grunduppfattning

Det var mot denna bakgrund av regeringsförslagets innebörd föga märkligt att detta, när det i princip framlades förra året, väckte starkt motstånd inom skilda meningsriktningar. Folkpartiet, högern och centerpartiet var eniga om att tilläggs-pensioner borde grundas på ett sparande i förväg (premierreservsystem). Dessa partier var också eniga om att värdesäkring av utgående pensioner borde tryggas genom en lagstiftning, som, till skillnad från den nuvarande på området, skulle tillåta och medföra pensionsavgifternas (premiernas) placering i värdebeständiga tillgångar och därigenom främja skyddet mot prisstegringars urholkande verkan. Innan regeringen förra året framlade sitt principförslag ägde som bekant långvariga förhandlingar rum mellan de fyra demokratiska partierna i pensionsfrågan. Sedan regeringen brutit dessa, förekom ingående överläggningar mellan de tre oppositionspartierna.

Icke heller dessa ledde till enighet, och folkpartiet framlade därefter ett eget förslag, som i huvudsak överensstämde med de riktlinjer som legat till

grund för resonemangen mellan de tre oppositionspartierna. Det var baserat framför allt på följande motiv:

1. Det är för liberal uppfattning ett mycket betydelsefullt mål att de stora folkgrupper, som nu endast har en dålig trygghet på ålderdomen eller ingen sådan alls utöver folkpensionerna, skall kunna uppnå en god tilläggspension eller på annat sätt förbättra sin ålderstrygghet, om de så önskar och vill påtaga sig de därmed förenade uppoffringarna.

2. Metoderna härför bör utformas så att de säkrar detta syfte. Men samtidigt måste undvikas att uppenbara risker för försämring av andra gruppers ekonomiska läge uppkommer.

3. Pengarna för utbetalning av pensionerna bör i huvudsak sparas i förväg (premiereservmetoden). De försäkrade skall veta, att pengarna finns när de behövs. Pensionssystemet bör alltså vara sådant att dess direkta och indirekta verkningar innebär en total ökning av sparande och kapitalbildning, varigenom näringslivets utveckling och sunda ekonomiska förutsättningar för reformen främjas. Pensionsfonderna bör därför under för de anställda betryggande former till betydande del automatiskt återlånas till företagen, så att de direkt kan användas i produktionen.

4. Härigenom underlättas ett ekonomiskt framåtskridande, som under normala konjunkturförlopp möjliggör en sådan successiv ökning av den totala arbetsersättningen att utrymme beredes för under uppbyggnadstiden stigande pensionspremier utan sänkning av den kontanta reallönen och utan att någon extra börda lägges på företagen.

5. Under tider av tillfällig ekonomisk stagnation är det angeläget att undvika en skadlig kostnadsstegring inom näringslivet och reallönesänkning. Därför bör avgifternas höjning kunna dämpas eller helt upphöra under en sådan period. Detta bör kunna tagas igen under skeden med särskilt snabbt framåtskridande.

6. Värdesäkring av pensionerna måste ske genom praktiska åtgärder, möjliggjorda genom ny lagstiftning, för att bevara realvärdet av de för pensionsändamål sparade pengarna, varjämte pensionsavgifterna skulle följa löneutvecklingen.

7. De försäkrade måste enskilt eller gruppvis ha ett eget inflytande på storleken av den uppoffring som de vill göra för en tilläggspensionering och på pensionsförmånernas utformning, såvida de inte bundit sig genom avtal. Pensionssystemet bör alltså inte vara obligatoriskt utan medge smidig samordning med redan föreliggande system. Utrymme bör beredas för en frivillig tilläggspension även åt de hemarbetande kvinnorna.

8. Ett nytt statsmonopol bör inte inrättas. Pensionsförsäkringar skall kunna tagas i enskilda försäkringsinrättningar under försäkringsinspektionens överinseende och med garantier för pensionstagarnas rätt. Pensionssystemet bör vara så konstruerat att man har verklig trygghet för att de stora fonderna inte i framtiden kommer att användas för en omfattande statlig dirigerad av kapitalmarknaden.

9. Löntagare och företagare samt fria yrkesutövare bör kunna tilläggs pensioneras på i princip samma villkor. Möjligheter bör öppnas för företagare att självpensionera sig genom pensionsavsättningar vilka liksom avgifter till pensionsförsäkringar är avdragsgilla vid beskattning.

b) Innebörden av en dispositiv lag

Utgående från dessa motiv fann vi inom folkpartiet att en dispositiv lag bäst skulle tillgodose vår strävan att befordra en lösning av tilläggs pensioneringens problem, samtidigt som, om denna lag uppfyllde de ovan angivna principiella kraven, en sund syntes av de olika i folkomröstningen uttryckta uppfattningarna skulle ernås.

Vi anser alltfört att en dispositiv lag, tillgodoseende de ovan angivna huvudpunkterna, är bästa vägen härtill. På sådana områden av arbetsmarknaden, där överenskommelser om tilläggs pension redan träffats och såväl arbetsgivare som löntagare är tillfredsställda med formerna för sålunda träffade avtal, inverkar en sådan dispositiv lag ej. Men det är för dessa grupper en stor fördel att enligt vårt förslag en värdesäkring av enligt sådana överenskommelser utgående pensioner kan ske successivt. Ej heller hindrar en dispositiv lag att avtal träffas mellan parterna om en annan ordning för tilläggs pensioneringen än lagen innebär. Men i de fall, där en löntagargrupp eller enskild löntagare önskar bestämmelser om tilläggs pension i arbetsavtalet, men överenskommelse härom ej kan träffas med en arbetsgivare eller arbetsgivargrupp, kommer lagen att gälla. Därigenom säkras den att det blir en god och hållbar tilläggs pension för alla löntagare, som i denna form vill trygga sin ålderdom. Lagen skall dessutom, som ovan framhållits, medge företagare att tilläggs pensionera sig själva på i princip samma villkor som anställda. Lagens uppgift skall således, som från vår sida förra året uttalades, vara att trygga att det blir rätt till tilläggs pension för alla, som önskar använda denna rätt och taga de därmed följande ekonomiska konsekvenserna, men inte att fastlåsa någon norm för hur pensioneringen måste vara ordnad inom alla olika områden av förvärvslivet. I stället bör den öppna verkligt utrymme för den valfrihet och frivillighet som behövs för att tillgodose de skiftande behov och önskemål, vilka inom ett fritt samhälle i dessa avseenden framträder.

c) Folkpartiförslaget och pensionsfrågans läge

Valet den 1 juni gav till resultat ett politiskt läge, i vilket, om de ytterlighetsbetonade ståndpunkterna vidhålls, varje avgörande i frågan om tilläggs pensioneringen kommer att ske med en minimal marginal och även av den anledningen för framtiden vila på en mycket bräcklig grund. Angelägenheten att finna en stabil och god lösning av en fråga som påverkar vårt folks levnadsförhållanden under årtionden framöver är så stor, att en kort tids uppskov är av mycket mindre betydelse än möjligheten att skapa ökade försäkringar härför.

d) Fem huvudlinjer i utvecklingen

Den politiska och ekonomiska utvecklingen i vårt land från och med pensionsvalet den 1 juni förra året har enligt vår mening starkt understrukt det berättigade i ovan framförda synpunkter.

För det första är det ingen tvekan om att den allra största delen av det svenska folket anser en förbättring av tilläggs pensioneringen, i synnerhet för de stora grupper som nu har ingen eller dålig sådan, önskvärd. En majoritet anser att rätten härtill bör tryggas genom lag.

För det andra har i ett val, som nästan uteslutande gällde denna fråga, en — visserligen mycket knapp — majoritet av medborgarna uttalat sig mot att tilläggs pensioneringen skall genomföras genom en för alla löntagare *obligatorisk* ordning. Samma knappa majoritet har i stället uttalat sig för att tilläggs pensioneringen skall bygga på frivillighet och valfrihet.

För det tredje har den offentliga debatten — bl. a. i anslutning till årets avtalsförhandlingar — visat att insikten om tilläggs pensioneringens oundvikliga samband med de kontanta lönernas verkliga värde blivit allmän. Till skillnad från vad som var fallet under folkomröstningskampanjen medges nu av alla sakliga deltagare i det offentliga meningsutbytet, att en förbättrad tilläggs pension måste betalas av löntagarna genom en i motsvarande grad långsammare förbättring av deras kontanta löner.

För det fjärde har konjunkturutvecklingen framhåvt den stora betydelsen av att möjligheter finns att anpassa uppbyggnaden av nya pensionsordningar efter det faktiska ekonomiska skeendet. Sålunda är det tydligt, att om nuvarande konjunkturläge består även nästa år, kommer genomförandet vid årets riksdag av föreliggande regeringsförslag med dess tvingande krav på stora avgiftsprestationer — under ett år då dessutom arbetstiden förkortas med en timme, motsvarande 2,2 % i lönehänseende — att medföra en direkt sänkning av reallönerna per vecka för stora grupper av löntagare. Detta framhäver angelägenheten att en lagstiftning på området icke blir av tvingande karaktär, utan bör ges en verkligt dispositiv utformning även med avseende på anpassningen till det faktiska konjunkturläget.

För det femte har de föreliggande sysselsättningssvårigheterna visat det svenska näringslivets känslighet för skärpt internationell konkurrens. Ökad insikt har härigenom vunnits om att varje pensionsordning, som försvårar den för nödvändiga effektivitetsförbättringar inom näringslivet erforderliga kapitalbildningen, underminerar sin egen grund och därmed möjligheterna att uppfylla de löften om pensioner och samtidigt allmänt framåtskridande, som givits i enlighet med densamma.

Vi vågar hävda, att det av oss förra året framlagda principförslaget för tilläggs pensioneringens ordnande i här berörda fem avseenden var väl avvägt. Det tryggade genom lag att tilläggs pensioneringen skulle utsträckas till och förbättras för de i detta avseende sämre ställda stora folkgrupperna i den utsträckning dessa önskade detta. Samtidigt bevarade det möjligheterna till valfri utformning av pensionsförmånerna och till frivillig avvägning mellan kontantinkomster och pensionsavgifter. Det upptog icke någon tävlan i över-

drivna löften om mycket höga tilläggspensioner redan under 1970- och 1980-talen. Men det gav säkra och hållbara pensionsulfästelser, som kunde tryggas genom tillräckligt sparande. Det öppnade möjligheter att minska kravet på avgifter, när konjunkturläget gjorde lönehöjningar omöjliga eller endast medgav små sådana. Men det lämnade också dörrarna öppna för en höjning av förmånerna, när det ekonomiska underlaget härför skapats. Det tryggade den kapitalbildning, som är förutsättningen för en återvunnen snabb framstegstakt i vårt land och därmed för en god ålderstrygghet för alla.

e) God vilja och realism måste prägla pensionsfrågans lösning

Det är alltjämt vår fasta övertygelse att endast en reform av tilläggspensioneringen efter sådana riktlinjer kan bli för framtiden stabil, överbrygga de nuvarande motsättningarna och så småningom komma att omfattas med allmänt förtroende. Vi kommer därför att nedan i mera preciserad form återframlägga vårt tidigare principförslag.

Vår bestämda uppfattning om vad som i pensionsfrågan är riktigt och rättvist är avgörande för vår vilja att, trots de inträffade framgångarna för extrema ståndpunkter, fortsätta vår strävan. God vilja, sans och måtta bör i framtiden få större möjligheter att göra sig gällande framför allt inom de politiska läger, där å ena sidan en statisk negativism och å den andra en utpräglad löftespolitik alltför länge fått sitta i högsätet. Av de skäl vi ovan och i fortsättningen utvecklar framgår, att vi betraktar regeringsförslaget som en otillfredsställande och för framtiden föga hållbar lösning. Vi kommer därför att motsätta oss detsamma. Men för oss står det klart, liksom för en stor majoritet av medborgarna, att förkastandet av ett bristfälligt underbyggt förslag måste åtföljas av vilja att genomföra en god lösning som beaktar folkopinionens olika önskemål. Detta är det enda val som saklighetens och rättvisans krav och den faktiska verkligheten erbjuder.

3. Regeringen avvisar alltjämt samförstånd

Det framgår av det nu framlagda definitiva regeringsförslaget, att det socialdemokratiska partiet ännu icke är berett att söka tillmötesgå de förutsättningar för en god tilläggspensionering vi ovan framhåvt. Vi finner det nödvändigt att med skärpa reagera mot den verklighetsfrämmande framställning, som socialministern ger med avseende på regeringens samarbetsvilja.

Socialministern talar om sin önskan att ta hänsyn till de synpunkter, som framförts från oppositionens sida, men samtidigt innebär hans förslag intet verkligt sådant hänsynstagande av någon betydelse. Han nämner regeringens inbjudan till folkpartiet om förhandlingar i januari i år, men han omnämner inte att de förhandskontakter, som dessförinnan förekom, mycket tydligt klarlade att regeringen icke var beredd att visa tillmötesgående i något väsentligt avseende. Socialministern säger sig ha den meningen, att en löntagargrupp, som vill stå utanför den obligatoriska tilläggspensioneringen och

ordna sina pensionsförhållanden på annat sätt, också skall ha möjlighet härtill. Men han framhåller samtidigt att denna möjlighet även rent formellt endast skall föreligga under kort tid efter lagens ikraftträdande, vilket innebär att t. ex. en yrkesgrupp, som då icke träder ut, sedan blir bunden till det obligatoriska systemet för obegränsad tid och även för alla kommande generationer. Vidare innebär socialministerns framställning i detta avseende, att han så förlitar sig på sina långtgående, men i verkligheten osäkra löftens förledande verkan, att han inte tilltror någon grupp att finna ett utträde ur den obligatoriska tilläggs pensioneringen förenligt med sina intressen. Han säger, att han blivit alltmer övertygad om den obligatoriska tilläggs pensioneringens konkurrenskraft samtidigt som han, genom inrättande av ett statsmonopol och genom *förhindrande av möjligheter för andra pensionssystem att lämna värdebeständiga pensioner*, omöjliggör varje konkurrens på lika villkor mellan olika pensionsordningar. Att mot denna bakgrund tala om reella möjligheter till fritt val är enligt vår mening fullständigt oberättigat.

Samtidigt som socialministern vidare uttalar, att någon metod att praktiskt lösa frågan om värdesäkring av pensioner, som förvärvas hos enskilda pensionsinrättningar, icke kan anvisas, motsätter sig den socialistiska riksdagsmajoriteten oppositionens ansträngningar att genomföra en lagstiftning i detta syfte. Dessutom avböjer regeringen att låta staten själv genom utgivande av värdebeständiga obligationer öppna en väg härtill. Tyvärr kan man konstatera att regeringarna under efterkrigstiden visat föga intresse för den sida av solidaritetsprincipen, som kommit att under denna period bli allt mer och mer brännande, nämligen hur man skall kunna skydda försäkringstagarna mot den urholkning av de utgående försäkringsbeloppen som den ständigt fortgående penningvärdeförsämringen för med sig. Oppositionen har oavbrutet pekat på detta centrala problem, på de ödesdigra verkningarna av regeringens till inflation ledande ekonomiska politik, vilken i hög grad drabbat åldringarna, som selt sitt med möda under många slitsamma år hop-samlade kapital smälta ihop och värdet av utgående tjänstepensioner i stor utsträckning reduceras.

Socialministern säger, att den av honom förordade lösningen under en följd av år kommer att medföra ett större nettosparande *inom systemet* än folkpartiets förslag. Men han går helt förbi att regeringsförslagets verkan på det *totala sparandet* i motsats till folkpartiförslagets, *redan från början* blir negativ, därför att SPP och andra f. n. kapitalbildande institutioner slås sönder. Deras sparande uppgår f. n. till många hundratal milj. kr. årligen. Socialministern döljer att folkpartiförslaget, särskilt om man räknar med det totala sparandet, med stor sannolikhet är i hög grad överlägset. Slutligen nämner socialministern angelägenheten att bereda näringslivet så goda utvecklingsbetingelser som möjligt och att han låtit utarbeta ett förslag till reglemente, vilket enligt hans mening borde vara godtagbart för alla, för det av honom föreslagna statliga pensionsmonopolets fondförvaltning. Men han bagatelliserar de uppenbara risker för statlig dirigering eller socialisering av kredit- och kapitalmarknaden, som samma reglemente innebär och som ovan

framhållits. Icke heller berör han med ett ord de faror för framstegstakten och sysselsättningen som uppstår genom en av otillräcklig kapitalförsörjning föranledd försvagning av näringslivets internationella konkurrenskraft.

En ansats till förbättring föreligger i det nya regeringsförslaget. Det är att möjligheter till tilläggspension öppnats från 63 års ålder, men i så fall endast till priset av en avsevärt nedsatt pension för hela den återstående livstiden. Därmot finns ingen möjlighet inom regeringssystemets ram, men väl enligt folkpartiförslaget, att uppnå full, värdefast pension före 67 års ålder, naturligtvis genom ökade uppoffringar för den försäkrade före pensionstiden.

Som framgår av den ovan lämnade redogörelsen har i övrigt inga som helst tillmötesgåenden för att nå en samlande lösning gjorts av regeringen. Någon verklig valfrihet finns enligt dess förslag inte för löntagare. Vikten att undvika skadeverkningar på sparandet och kapitalbildningen har fullständigt negligerats. Någon möjlighet till anpassning av avgifternas höjning efter konjunkturläget finnes ej. Såvitt nu kan bedömas kommer därför regeringsförslaget, om det genomföres, att mycket ogynnsamt påverka reallönerna och andra inkomster för breda lager av medborgare. Alla de mycket allvarliga nackdelar, som regeringens principförslag förra året var behäftat med, kvarstår således i allt väsentligt oförändrade. Någon vilja att ta hänsyn till den hälft av den svenska nationen, som regeringen ej företräder, finns fortfarande ej i dess definitiva förslag.

För att undvika stora risker för en otillfredsställande produktions- och realinkomstutveckling, ökade sysselsättningssvårigheter och penningvärdeförsämring och för att bana väg för en god reform av tilläggspensioneringen kräves därför i första hand att riksdagen avslår regeringens proposition. Hela frågan måste då upptagas till förnyad, snabb och positiv prövning.

B. FOLKPARTIETS FÖRSLAG

I. Folkpensionen — grundvalen, som måste skyddas

Genom förra årets riksdagsbeslut genomfördes en förbättring av folkpensionerna och fastlades ett program för ytterligare stora förbättringar under tiden fram till 1968. Änke- och familjepensionerna inom folkpensionssystemet förbättrades på förslag från folkpartiets och de övriga oppositionspartiernas sida avsevärt mera än vad regeringen avsett. Andra initiativ från samma meningsriktningar, framför allt på invalidpensioneringens område och beträffande övergångsbestämmelserna för änkepensionerna, hänsköts till snabb utredning.

Folkpensionerna måste i framtiden alltjämt utgöra grundvalen för en god ålderstrygghet. *De hot mot denna grundval och de hinder för en framtida förstärkning av folkpensionerna, som avspeglas i regeringens förslag om en obligatorisk tilläggspensionering bl. a. genom dess fördröjande inverkan på framstegsutvecklingen, kommer vi att söka avvärja.*

Med den av oss förordade uppläggningsen för tilläggs pensioneringen kommer en snabbare stegring av produktionen att främjas, vilket är till fördel för möjligheterna att utan en betungande skattebelastning på medborgarna upprätthålla och förstärka folkpensionernas verkliga värde. Vi kommer att fullfölja den linje, som utstakades bl. a. med den på vårt initiativ genomförda garantien för folkpensionernas skydd mot prisstegringar.

När vi i det följande ger exempel på den ålderstrygghet, som med vårt förslag uppnås, bör alltså hållas i minnet, att vi alltid räknar med folkpensionen som den grundläggande delen av ålderstryggheten och att exemplen avser summan av folkpension och tilläggs pension.

Vi framlägger här nedan i huvudpunkter vårt förslag till en tilläggs pensionering, tryggad genom en *dispositiv lag, byggd på grundsatserna om valfrihet och frivillighet*. Den principiella innebörden av en sådan lag har ovan angivits. För varje punkt följer en kommentar med utförlig motivering av dess innehåll. En exemplifiering av förslagens verkningar lämnas i avsnitt C av denna motion.

II. Huvudpunkter rörande innehållet i en dispositiv lag om tilläggs pensionsförsäkring

Inledande synpunkter

1. Om ej annat avtalats mellan arbetsgivare och arbetstagare skall följande bestämmelser gälla för tilläggs pensionsförsäkringen.

Redan härav framgår den grundläggande skillnaden mellan den tilläggs pensionering regeringen föreslår och folkpartiets förslag.

Regeringens förslag syftar till en tilläggs pensionering av obligatorisk och likriktad karaktär.

Folkpartiförslaget bygger på principen att det skall finnas en lagstadgad rätt till tilläggs pension men icke något lagstadgat tvång att gå med i visst pensionssystem.

Det föreligger i dag i mycket stor utsträckning behov av att komplettera folkpensionsförmånerna både när det gäller ålderspension och invalidpension samt familjeskydd. Detta gäller inte bara löntagare i veder tagen bemärkelse utan de flesta förvärvsarbetande, såsom fria företagare, jordbrukare, handlande och hantverkare.

Pensionsreglementen och pensionsavtal med arbetsgivaren (t. ex. vid statlig och kommunal tjänst), pensionsförsäkringar från anstalter under försäkringsinspektionens tillsyn (t. ex. SPP för tjänstemän på den privata arbetsmarknaden), pensionskassa i form av understödsföreningar (bl. a. Konsumentkooperationens pensionskassa), pensionsstiftelser inom företagen (utnyttjade i mycket hög grad för att komplettera arbetarnas folkpensioner) samt livförsäkringar och grupplivförsäkringar har alla haft samma uppgift nämligen att i olika former tillgodose behovet att komplettera folkpensionsförmånerna.

Här fastslås principen om avtalsfrihet, varjämte framhålles, att be-

stämmelserna om tilläggspensionsförsäkring är tillämpliga endast om och i den mån annat icke avtalats. Bestämmelserna är alltså av dispositiv natur.

Ur olika synpunkter har det emellertid befunnits påkallat att närmare reglera de former, i vilka avvikelser eller undantagande från försäkringen eller individuellt utträde därur skall kunna ske. Härom hänvisas till punkterna 30—32.

Vi utgår vidare ifrån att de reglementen, som fastställer pensionsförhållandena för anställda i offentlig tjänst, är att jämsställas med avtal enligt punkt 32.

2. Tilläggspensionsförsäkringen uppbygges på premiereservsystemets grund och avser att bereda ålderspension, pension vid förlust eller nedsättning av arbetsförmågan (invalidpension) och familjepension.

Syftet med tilläggspensionsförsäkringen — nämligen att bereda ålderspension, familjepension och invalidpension — fastlägges i denna punkt. Av bestämmelserna om premieberäkningen framgår, att försäkringen är anknuten till arbetstagarens lön på sätt, som sägs i punkt 8. I följande punkt 34 anges vidare att även andra förvärvsarbetande, fria yrkesutövare, jordbrukare, hantverkare och handlande kan ansluta sig till eller, om de tidigare varit arbetstagare, kvarstå i försäkringen.

Försäkringen förutsättes vara grundad på premiereservmetoden, vilket innebär att det föreligger ett försäkringsmässigt, d. v. s. reellt ekonomiskt samband mellan premier (avgifter) och förmåner. Tilläggspensioneringen skall alltså vara en äkta försäkring enligt gällande svensk lag. Tilläggspensionsförsäkringen har följaktligen civilrättslig karaktär. Den försäkrades rätt till intjänad pension är därför inte beroende av arbetsgivaren utan baseras på försäkringsanstaltens skyldigheter enligt denna lag samt i övrigt på lagen om försäkringsavtal.

Det av regeringen föreslagna obligatoriska försäkringssystemet är helt undantaget från bestämmelserna i lagarna om försäkringsavtal och om försäkringsrörelse. Detta förhållande innebär för de försäkrade i många avseenden väsentliga försämringar i hans rättsliga ställning jämfört med en äkta pensionsförsäkring. Vid en äkta pensionsförsäkring är det försäkringsanstaltens skyldighet att utbetala ålderspensionen utan anfordran och efter prövning av graden av arbetsförmågans nedsättning invalidpension eller efter underrättelse om dödsfall efterlevandepension. Regeringens förslag innebär åtskilliga inskränkningar i detta avseende, t. ex. beträffande änkor med egen ålderspensionsrätt.

3. Pensionspremie för tilläggspensionsförsäkring utgör del av arbetstagares arbetsersättning och beräknas på det sätt som sägs i punkterna 7—9. Den inbetalas av arbetsgivaren till försäkringsanstalt, som avses i punkt 4, för att ombesörja tilläggspensionsförsäkring för sådan arbetstagare, för vilken arbetsgivaren enligt lagen den 14 maj 1954 om yrkesskadeförsäkring har att erlagga avgift för däri föreskriven försäkring.

Av punkten framgår det självklara förhållandet att kostnader för till-

läggspensionen utgör en del av den totala arbetsersättningen, som i övrigt består av kontant lön, semesterersättning och i förekommande fall naturaförmåner etc. Hur den kontanta lönnens storlek och värde påverkas av avgifter för tilläggspensionering blir följaktligen beroende på i vilken utsträckning införande eller höjning av sådana avgifter tar i anspråk det faktiska utrymmet för förbättringar av den totala arbetsersättningen. Av punkten framgår vidare att den dispositiva lagens avgiftsskala skall tillämpas i fråga om löntagargrupp eller enskild löntagare som önskar tilläggspension för egen del men som icke avtalat med arbetsgivar-grupp eller enskild arbetsgivare om annan pensionsanordning än lagens. Härigenom säkras rätten till ålders-, invalid- och familjetilläggspension för alla som vill begagna denna rätt och påtager sig de därmed förknippade ekonomiska uppoffringarna, vilket innebär att de försäkrade avstår från den del av den kontanta arbetsersättningen, som de eljest skulle erhålla.

Här tillämpas samma arbetstagarbegrepp som inom yrkesskadeförsäkringen. Detta har varit nödvändigt då regeringen försummat att, trots riksdagens begäran härom, påskynda en utredning om en mera tillfredsställande och rättvis definition av arbetstagarbegreppet. När så skett bör givetvis ändring vidtagas av de lagar, för vilkas tillämpning arbetstagarbegreppet har betydelse.

Några särskilda villkor om att arbetstagaren skall vara svensk medborgare eller vara bosatt eller mantalsskriven här i riket torde icke böra uppställas. Arbetsmarknadspolitiska skäl talar emot att försäkringspremie ej skulle erläggas för utländska arbetstagare.

Försäkringens organisation

4. Tilläggspensionsförsäkring må icke meddelas av annan försäkringsanstalt än försäkringsbolag eller understödsförening.

Eftersom man torde kunna räkna med att det skall finnas enskilda försäkringsanstalter som, utan begränsning till viss kategori arbetstagare, kommer att meddela tilläggspensionsförsäkring, synes inte någon anledning föreligga att — såsom skett i lagen den 10 maj 1929 om trafikförsäkring å motorfordon — medtaga alternativet försäkringsanstalt som inrättats av staten.

För försäkringsbolag gäller lagen den 17 juni 1948 om försäkringsrörelse och för understödsföreningar lagen den 24 mars 1938 om understödsföreningar. Dessa lagar reglerar försäkringsanstalternas verksamhet i ett flertal avseenden. Bland annat finnes bestämmelser om placering av försäkringsfonden. För att få driva försäkringsrörelse i form av försäkringsbolag kräves koncession av Kungl. Maj:t. Koncessionsvillkoren är dels att den tillämnade rörelsen finnes behövlig och även eljest ägnad att främja en sund utveckling av försäkringsväsendet, dels att bolagsordningen och de försäkringstekniska grunderna överensstämmer med lagen om försäkringsrörelse samt lag och författning i övrigt.

Tilläggs pensionsförsäkring enligt detta förslag avviker i vissa hänseenden från de försäkringsformer som försäkringsbolag och understödsföreningar för närvarande meddelar. Någon behovsprövning synes emellertid icke påkallad beträffande nu befintliga livförsäkringsbolag. Dessa bör kunna få koncession att meddela tilläggs pensionsförsäkring under förutsättning att de försäkringstekniska grunderna står i överensstämmelse med såväl de här föreslagna bestämmelserna som lagen om försäkringsrörelse.

Verksamhetsområdet för understödsförening, som bedriver pensionsförsäkring (pensionskassa), är vanligen begränsat till viss kategori av personer, t. ex. anställda inom visst företag eller viss näringsgren. Här förekommer ingen koncessionsprövning. Föreningens stadgar, i vilka de försäkringstekniska antagandena skall vara intagna, skall emellertid vara godkända av försäkringsinspektionen. För att understödsförening skall kunna meddela tilläggs pensionsförsäkring torde i allmänhet stadgeändringar vara påkallade. Genom förslaget bestämmelser om understödsföreningar öppnas möjligheter för pensionsanstalter, knutna till vissa företag eller grupper av företag, t. ex. kooperationen, att ordna tilläggs pensionering och placera fondmedlen i den egna rörelsen och under sådana för de försäkrade anställda helt betryggande former, som nedan anges.

I motsats till propositionen, som förutsätter en statlig monopolanstalt, bygges tjänstepensioneringen enligt folkpartiets förslag upp på fristående pensionsinrättningar. Inom ramen för nu eller framdeles gällande försäkringslagstiftning bör valfrihet råda mellan olika försäkringsföretag och pensionskassor som bärare av tjänstepensioneringen. Genom konkurrensen på området främjas strävandena att hålla omkostnaderna nere och att åstadkomma en god kapitalförvaltning. För fondförvaltningen medför denna ordning därutöver en önskvärd decentralisering. Man undviker de påtagliga olägenheter som är förenade med en starkt centraliserad fondförvaltning. Riskerna för en politisering av kapitalmarknaden förebygges.

Genom nu förefintliga försäkringsbolag och understödsföreningar och de eventuella nya försäkringsanstalter varav behov kan uppkomma efter genomförande av vårt förslag torde en tillfredsställande utspridning av fondmedlen kunna åstadkommas.

Att endast livförsäkringsbolag och understödsföreningar kan meddela försäkring enligt lagen om tilläggs pensionering utesluter icke, att pensionsstiftelserna alljämt kan komma att spela en betydelsefull roll. Man skulle t. ex. kunna medgiva företag rätt att till pensionsstiftelser avsätta belopp, motsvarande beräknade premiekostnader för ett visst antal år. Härigenom skulle företagen kunna under goda år göra förskottsavsättningar. Utanför pensionering enligt denna lag står det givetvis i övrigt arbetsmarknadsparterna fritt att genom kollektivavtal överenskomma om pensionering knuten till pensionsstiftelse.

De här antydda tankegångarna aktualiserar ändring av de nu alltför stela reglerna för skattefri avsättning till pensionsstiftelse. Den stötande diskrimineringen av placeringsföreskrifterna för familjeföretagens pensionsstiftelser bör även undanröjas. Slutligen är det angeläget att den år 1954 tillsatta men enligt riksdagsberättelsen förpuppade utredningen om pensionsstiftelsernas rättsliga ställning påskyndas.

5. Försäkringsanstalt, som äger meddela tilläggs pensionsförsäkring, är pliktig att på begäran meddela sådan försäkring. Dock må i anstalts bolagsordning eller stadgar kunna föreskrivas att endast arbetstagare, som tillhör viss näringsgren, yrkesgrupp eller intressegrupp, eller som är anställda hos viss arbetsgivare eller grupp av sådana, skall beredas försäkring hos anstalten.

Det måste föreligga skyldighet för försäkringsanstalter, vilka fått tillstånd att meddela tilläggs pensionsförsäkring för arbetstagare, att på begäran tillhandahålla sådan. Skyldigheten att meddela försäkring innebär, att försäkringsanstalten icke äger vägra att meddela försäkring exempelvis därför att arbetstagare har dåligt hälsotillstånd, att arbetsgivaren icke har anstaltens förtroende eller dylikt. I konsekvens härmed är anstalten också pliktig att stå för sina åtaganden även om risken under försäkringstiden skulle ökas på grund av särskilda omständigheter.

På samma sätt som inom trafikförsäkringen tillåtes att vissa försäkringsföretag har en särskild inriktning på bestämda slag av kunder, bör det dock öppnas möjlighet för försäkringsinrättningar att meddela tilläggs pensionsförsäkring endast åt avgränsade kretsar av arbetstagare. Sådan avgränsning kan ske efter olika regler. Den föreslagna bestämmelsen medger att viss anstalt specialiserar sig på exempelvis arbetstagare hos arbetsgivare inom viss bransch i lokalt begränsat område, hos arbetsgivare anslutna till Kooperationen o. s. v. Det ankommer på Kungl. Maj:t och försäkringsinspektionen att vid prövningen av bolagsordningar och stadgar för försäkringsanstalter, som på angivet sätt önskar specialisera sig, tillse att arbetsgivare, som icke kan eller vill taga försäkring i anstalt med särskild inriktning, alltid skall ha tillgång till anstalt, som är öppen för vem som helst.

6. För handhavande av gemensamma uppgifter beträffande tilläggs pensionsförsäkring är de försäkringsanstalter, vilka äger meddela sådan försäkring, skyldiga att ansluta sig till en för detta ändamål bildad organisation, pensionsförsäkringsföreningen, samt att gemensamt bekosta dennas verksamhet. Stadgar för pensionsförsäkringsföreningen stadfästes av Konungen. I styrelsen skall ingå företrädare för arbetsgivare, arbetstagare och berörda försäkringsanstalter.

För att underlätta förvaltningen av tilläggs pensionsförsäkring enligt förslaget torde det vara ändamålsenligt att bilda en förening av liknande karaktär som Trafikförsäkringsföreningen och att till denna förlägga vissa uppgifter av gemensam natur. En närmare utredning får anvisa

vilka arbetsuppgifter, som bör åvila denna förening, vilken kommer att fungera som ett serviceföretag till försäkringsanstaltens och allmänhetens hjälp.

Försäkringspremier och pensionsgrundande inkomst

7. Har avtal av annat innehåll ej ingåtts skall försäkringspremie i enlighet med vad nedan sägs erläggas för lön och annan arbetsersättning, som arbetstagare åtnjuter i penningar eller i naturaförmåner i form av kost eller bostad från och med det år, varunder arbetstagaren fyller 16 år, till och med det år, varunder han fyller 66 år. Förmån av kost och bostad värderas efter de grunder, som tillämpas vid taxering till statlig inkomstskatt.

I denna och närmast följande punkter behandlas premiefrågor, pensionsunderlaget m. m. Reglerna avser även inbetalningar i de fall där arbetstagaren helt eller delvis avstått från pensionsrätt. Bestämmelse härom återfinnes i punkt 31.

Premie skall icke beräknas för år, som ligger utanför de i punkten angivna åldersgränserna. Den maximala tid för vilken avgifter kan betalas eller pensionsgrundande inkomst beräknas utgör 51 år. Till lön i pengar torde få hänföras sådana ersättningar, som härrör av ett anställningsförhållande, t. ex. provision som utbetalas till handelsresande, del i vinst i olika former, såsom tantiem, lön under sjukdom och semesterersättning, liksom ersättningar för vikariat och övertid. Sådana delar av inkomsten, som skall täcka vissa med anställningen förenade utgifter, t. ex. traktamentsersättning m. m., skall dock undantagas. Samma regel bör gälla vissa naturaförmåner som en arbetstagare erhåller eller kan erhålla, t. ex. fri telefon, fri tillgång till bil o. s. v.

8. Pensionsgrundande inkomst utgöres av den del av arbetsersättning, som överstiger nedan angivna basbelopp. Till pensionsgrundande inkomst hänföres ej arbetsersättning, som överstiger 30 000 kr. Vid beräkning av pensionsgrundande inkomst bortses från arbetsersättning, som arbetstagaren erhållit från en och samma arbetsgivare och som under ett år ej uppgått till 300 kronor.

Om folkpension i form av allmän ålderspension till ogift person vid årets början uppgår till högst 3 600 kronor för år, skall basbeloppet för året utgöra 5 000 kronor. Är nämnda folkpension förhöjd utöver 3 600 kronor framkommer basbeloppet genom proportionell förhöjning av beloppet 5 000 kronor. Gränobeloppet 30 000 kr. skall anpassas efter ändringar i konsumentprisindex.

Har arbetstagaren varit i arbetsgivarens tjänst i mindre omfattning än vad som motsvarar full arbetstid under hela året, skall det enligt första stycket bestämda basbeloppet reduceras i motsvarande mån.

Försäkringspremie bör beräknas på den del av lönen, som överstiger visst basbelopp och understiger visst toppbelopp. Basbeloppet bör avvägas med hänsyn till folkpensionen. Vi har utgått från statsmakternas uttalanden om att folkpensionen successivt skall stiga till 3 600 kronor

för ensamstående resp. 5 400 kronor för två äkta makar. Om en pensionsnivå på 60 procent tages som riktpunkt, kan det framstå som motiverat att undantaga ett basbelopp av 6 000 kronor, emedan ett folkpensionsbelopp av 3 600 kronor utgör 60 procent av detta belopp. Genom att vi valt basbeloppet 5 000 kronor uppnås 72 % pension på botteninkomsten, och pensionsnivån inom låglönegrupperna blir i allmänhet högre än genomsnittligt. Detta anser vi inom rimliga gränser väl motiverat. Å andra sidan medför basbeloppet i propositionen, 4 000 kronor, i många fall en utpräglad och mycket dyrbar överpensionering, något som icke kan vara en sund konsekvens av ett tilläggs-pensionssystem.

Basbeloppet, som alltid avrundas till helt hundratal kronor, bör höjas i takt med folkpensionsförbättringar över nivån 3 600 kronor, antingen det är fråga om tillägg betingade av prisstegringar eller det är fråga om standardtillägg. Men så länge folkpensionen icke uppnått nivån 3 600 kronor bör basbeloppet 5 000 kronor icke rubbas.

Regeringen föreslår att basbeloppet höjes vid varje ökning av pensionspristaket utöver dess nivå i december 1957. Inträffar en kraftig prisstegring under de närmaste åren kan regeringens basbelopp komma att växa snabbt även om folkpensionen ännu ej kommit upp till nivån 3 600 kr. Den prisstegring som redan inträffat sedan 1957 innebär att regeringens basbelopp pressas upp till 4 200 kronor.

Det av oss föreslagna basbeloppet 5 000 kronor är i första hand definerat för det fallet att arbetstagaren varit i fulltidstjänst hos en och samma arbetsgivare under hela året. Har anställningen exempelvis omfattat fulltidstjänst under sex månader eller halvtidstjänst under hela året blir basbeloppet 2 500 kronor.

Genom avtal kan arbetsmarknadens parter överenskomma om att pensionsrätt skall intjänas även för inkomster överskjutande toppbeloppet.

Vid det praktiska genomförandet av beräkning och uppbörd av försäkringspremier kan det vara lämpligt att tillämpa avräkningsperioder om två månader (analogt med vad som gäller beträffande källskatt). Basbeloppet för tvåmånadersperiod blir alltså $1/6$ av 5 000 kronor, d. v. s. (avrundat) 830 kronor.

Invalidpensionen skall normalt avlösas av ålderspension vid 67 års ålder eller vid den tidpunkt, då enligt föreliggande pensionsplan ålderspensionen börjar utgå. Det kan emellertid förekomma, att en person blir fullständigt eller delvis arbetsoförmögen i relativt unga år. Med hänsyn härtill bör under invaliditet *premiebefrielse* åtnjutas för tilläggs-pensionsförsäkringen i dess helhet. Sålunda fortsätter ålderspension att intjänas under den tid då invalidpension utgår. Om en gift person blir arbetsoförmögen, upprätthålles även rätten till änke- och barnpension utan premiebetalning.

Även vid arbetslöshet bör det invalid- och familjepensionsskydd, som gällde före arbetslöshetens inträde vidmakthållas trots utebliven pre-

niebetalning. Vad ålderspensionsrätten under arbetslöshet beträffar föreslås att denna göres till föremål för närmare utredning.

9. Premien utgör nedan angivna antal procent av arbetstagarens pensionsgrundande inkomst, nämligen

år 1961	2,0 %	(motsvarande ca 1 % av den totala inkomsten)
» 1962	3,5 %	(» » 1 3/4 % » » »)
» 1963	5,0 %	(» » 2 1/2 % » » »)
» 1964	6,5 %	(» » 3 1/4 % » » »)
» 1965	8,0 %	(» » 4 % » » »)
» 1966	9,5 %	(» » 4 3/4 % » » »)
» 1967	11,0 %	(» » 5 1/2 % » » »)
» 1968	12,5 %	(» » 6 1/4 % » » »)
fr. o. m. » 1969	13,5 %	(» » 6 3/4 % » » »)

Medan i ett pensionssystem sådant som det i propositionen beskrivna avgifternas höjd icke direkt sammanhänger med storleken av pensionsrätten utan fastmer vid varje tidpunkt beror på olika överväganden av på förhand okänt slag, föreligger i ett premiereservsystem, såsom nämnts i kommentaren till punkt 2, ett direkt, reellt ekonomiskt samband mellan avgifter och förmåner. Premien blir därmed beroende av den åsyftade tilläggs pensionens storlek, på sätt som framgår av punkt 11. Sambandet mellan förmåner och avgifter regleras entydigt av pensionssystemets försäkringstekniska grunder.

Om premien sättes i relation till den totala inkomsten i stället för den pensionsgrundande, erhålles procenttal, vilka med nuvarande inkomstfördelning uppgår till ca hälften av de i denna punkt angivna. Relationen mellan pensionsgrundande inkomst och total inkomst förskjutes med stigande realinkomst långsamt i sådan riktning, att premien uttryckt i procent av den totala inkomsten något växer. De angivna premieprocentalen för total inkomst gäller räknat på hela inkomstvolymen för landets arbetstagare; för enskilda inkomsttagare kan relationen givetvis vara skild från den i genomsnitt gällande.

I den här ovan redovisade skalan för avgifternas stegring har hänsyn tagits till det utrymme för genomsnittlig årlig standardhöjning som på lång sikt kan bedömas såsom sannolikt. Det synes emellertid under tider av begränsat utrymme för ökning av den totala arbetsersättningen nödvändigt att vid premiehöjning beakta ev. samtidiga krav på realhöjning av den kontanta penninglönen. Finnes utpräglad risk att väntad ökning av det ekonomiska utrymmet uteblir visst år eller rentav förbytes i en tillbakagång, skulle ett strängt följande av en plan för höjande av premierna kunna medföra ej önskvärda konsekvenser. I sådana situationer är det erforderligt att möjligheter finnes att inskränka eller uppskjuta den höjning av premien som enligt bestämmelserna skulle ske. Härvid är det angeläget att avvikelser från den ursprungliga premieskalan kompenseras under de följande åren — t. ex. inom 10 år — så att den intjänade pensionsrätten ej blir lidande på längre sikt.

Det bör ankomma på Kungl. Maj:t och riksdagen att — efter inhämtat yttrande från huvudorganisationerna på arbetsmarknaden, konjunkturinstitutet och, om sådant inrättas, vilket är önskvärt, ett ekonomiskt-socialt råd — besluta om ändring i premiehöjningsplanen.

Ålderspension

10. Arbetstagare, som omfattas av denna tilläggs pensionsförsäkring, äger i den omfattning nedan anges rätt till ålderspension från och med den månad, under vilken han fyller 67 år, till och med den månad, under vilken han avlider.

En dispositiv lagstiftning som den här föreslagna låser inte på något sätt fast pensionsåldern. Den öppnar möjligheter för olika yrkesgrupper att bestämma sin pensionsålder på det sätt som är ändamålsenligt med hänsyn till yrkets karaktär och krav. Den ger också de enskilda individerna möjlighet att välja lägre eller högre pensionsålder än 67 år, givetvis med en därtill svarande förändring av avgifternas storlek som följd. Ändringar av pensionsåldern kan såväl gruppvis som individuellt när som helst beslutas under försäkringstidens gång. Ändringen i fråga möjliggöres enkelt genom en försäkringsteknisk omräkning. Ändringar av alla dessa slag måste — i den mån de drar ökade kostnader genom höjda avgifter — antingen avtalas mellan parterna på arbetsmarknaden eller finansieras genom inbetalning av tilläggsavgifter av den försäkrade.

Då nu i regeringsförslaget, till skillnad mot förra årets principförslag, möjlighet öppnas för den försäkrade att ta ut ålderspension tidigare än vid 67 års ålder, innebär detta ett erkännande från regeringens sida av det berättigade i den starka kritik som riktats mot principförslaget i denna punkt. Även det nu framlagda förslaget kan emellertid icke anses godtagbart ur de löntagares synpunkt som på grund av hårt arbete eller därmed jämförliga orsaker rimligen bör pensioneras vid en tidigare ålder än 67 år. Det kan gälla skogsarbetare, sjuksköterskor eller andra kategorier av arbetstagare. Eftersom ålderspensionen enligt regeringsförslaget vid förtida uttag reduceras och kommer att förbli reducerad under vederbörandes hela återstående livstid, ställes en dylik arbetstagare i väsentligt ogynnsammare situation än en arbetstagare vars arbetsförmåga på grund av yrkets art medger arbete fram till 67 år. Ett förtida uttag av folkpension är icke medgivet, och den, som alltså på grund av yrkets natur anser sig böra ansöka om ålderspension före 67 års ålder, får från den tidigare pensionsåldern fram till 67 år leva på en pension som är väsentligt lägre än den som kommer honom till del efter 67 års ålder.

För tilläggs pensionsförsäkring enligt vårt förslag finnes däremot möjlighet att omdisponera premiereserven så att den *totala* pensionen kommer att ligga på ungefär samma nivå före och efter 67 års ålder. Någon »svacka» i inkomstnivån under pensionsåren närmast före folk-

pensionsåldern behöver därmed — i motsats till regeringens förslag — icke uppkomma. Den som har intjänat en ålderspension (inkl. 3 600 kr. folkpension) av exempelvis 10 000 kr. från 67 års ålder kan få ta ut pension från 63 års ålder som kommer att uppgå till ca 7 200 kr. Effekten kan i praktiken sägas bli densamma som om det fanns tillstånd att ta ut folkpension från tidigare ålder än 67 år. Framför allt bör det emellertid framhållas, att det enligt vårt förslag finns möjlighet för arbetsmarknadsparterna att avtala om högre avgifter så att en värdesäker, full pension före 67 år kan uppnås för grupper av arbetstagare, som har behov härav.

Den som dröjer med att ta ut pension skulle enligt regeringens förslag få pensionen förhöjd med 0,6 % för varje uppskovsmånad. Väntar man till 70 år får man sålunda pensionen förhöjd med 21,6 %. Enligt vårt förslag finnes möjlighet att enligt försäkringsmässiga grunder omdisponera pensionskapitalet så att en högre pension erhålles från valfri högre ålder. Väljes pensionsåldern 70 år blir förhöjningen ca 32 % d. v. s. betydligt högre än enligt regeringens förslag.

11. Ålderspensionens belopp är bestämt genom de för försäkringen gällande försäkringstekniska grunderna.

I ett premiereservsystem regleras sambandet mellan förmåner och avgifter, såsom i kommentar till punkt 2 framhållits, entydigt av systemets försäkringstekniska grunder. Härmed förstås, i fråga om livförsäkringsbolag, enligt lagen den 17 juni 1948 om försäkringsrörelse dels vissa antaganden om dödlighet, invaliditet, ränta, omkostnader m. m., som ligger till grund för beräkning av premier, premiereserv och fribrev (vid upphörd premiebetalning), dels vissa andra försäkringstekniska regler, främst rörande återbäring av överskottsmedel till försäkringstagarna. I fråga om understödsföreningar föreskrives i lagen den 24 mars 1938 om understödsföreningar, att åtminstone för avgiftsberäkningen erforderliga grunder skall finnas angivna i föreningens stadgar.

En under övergångstiden växande del av försäkringspremien och därefter den övervägande delen av denna disponeras för ålderspension. Av den totala premien tages nämligen endast en del (efter övergångstiden en ringa del) i anspråk för invalid- och familjepension samt för kostnader för pensionstillskott m. m.

Ålderspensionsrätt intjänas jämväl under tid då arbetstagaren på grund av arbetsoförmåga uppbär invalidpension. I avsnitt C lämnas exempel på ålderspensioner från 67 års ålder, som under angivna förutsättningar om inkomstutveckling och intjänande tid uppbygges på nyss beskrivna sätt. Därjämte exemplifieras annan pensionsålder än 67 år samt annan pensionsnivå än den i tilläggspensionssystemet allmänt åsyftade sedan systemet nått full funktion, d. v. s. 60 %.

Såsom framgår av avsnitt C, kommer pensionssystemet under normala antaganden att med en 40-årig intjänandetid ge tilläggspensioner från 67 års ålder, som tillsammans med folkpensionen motsvarar

ca 60 procent av medelinkomsten under de 15 bästa åren. Realinkomstutvecklingen kan därvid ske mycket oregelbundet, utan att detta inverkar mer än i ringa mån, om blott den genomsnittliga stegringen under olika delar av den aktiva tiden är den angivna.

För sådana grupper av arbetstagare, där den normala intjänandetiden understiger 40 år, är det naturligt att överenskommelser kommer att träffas mellan arbetsmarknadens parter om de pensionsavgifter, som erfordras för att ålderspensionen trots den kortare intjänandetiden skall uppnå en tillfredsställande nivå. Räknar man med en intjänandetid av 30 år i stället för 40 år och en reallöneökning av 1,5 procent om året, behöver pensionsavgifterna inte höjas med mer än ungefär en femtedel för att totalpensionen till ensamstående skall bli ca 60 procent av de sista 15 årens medellön. Det framgår sålunda, att även för grupper med kortare intjänandetid än 40 år uppnås tillfredsställande pensioner.

Invalidpension

12. Arbetstagare, som på grund av sjukdom eller olycksfall blivit arbetsförmögen eller vars arbetsförmåga av sådan anledning blivit nedsatt med minst 50 %, äger rätt till invalidpension. Invalidpension utgår när arbetsförmågan eller nedsättningen av arbetsförmågan oavbrutet varat 3 månader och ännu består.

För kalendermånad, under vilken sjukpenning på grund av obligatorisk sjukförsäkring för någon tid uppbäres, göres ett avdrag, uppgående till 75 % av invalidpensionen, dock för varje månad högst 600 kronor och högst 30 gånger sjukpenningens belopp. För kalendermånad, under vilken sjukpenningen nedgår från det högre till det lägre beloppet eller under vilken enbart lägre sjukpenning utgår, utgör avdraget allenast 50 % av invalidpensionen, dock högst 300 kronor och högst 30 gånger sjukpenningens lägre belopp.

De här angivna bestämmelserna kan givetvis komma att justeras i anslutning till att statsmakterna fattar beslut med anledning av förslag från 1958 års socialförsäkringskommitté, som f. n. utreder invalidpensionsfrågorna.

Bestämmelserna har utformats i anslutning till de regler, som gäller för sjukförsäkringar i SPP och andra försäkringsbolag. Att anknyta rätten till invalidpension till folkpensioneringens regler, såsom förutsättes i propositionen, finner vi helt otillfredsställande. Dessa regler är betydligt mer restriktiva än vad som är gängse inom pensionssystem på arbetsmarknaden.

Rätt till invalidpension bör föreligga ej endast vid bestående utan även vid övergående arbetsoförmåga med de begränsningar som kan anses motiverade för att förebygga missbruk.

Genom reglerna i andra stycket i denna punkt sker en anpassning

till den obligatoriska sjukpenningförsäkringen. Reglerna överensstämmer helt med vad som gäller inom SPP.

13. Invalidpensionsunderlaget för visst år utgör medeltalet av de två högsta pensionsgrundande inkomsterna under de fyra närmast föregående åren.

Vid denna beräkning skall den enligt punkt 8 bestämda pensionsgrundande inkomsten i förekommande fall ökas med 10/6 av den invalidpension som utgått under året (utan avdrag med hänsyn till obligatorisk sjukpenningförsäkring).

Till grund för beräkning av invalidpension för de invaliditetsfall som inträffar under ett visst år skall ligga ett invalidpensionsunderlag. Detta grundas på inkomstförhållandena under de fyra närmast föregående åren, varvid de två år då inkomsten är lägst icke medtages.

Regeln i andra stycket tar sikte på det fallet då upprepade invaliditetsfall inträffat. Regeln kan enklast belysas genom ett exempel. Antag att en arbetstagare åtnjutit invalidpension med 6 000 kr. under fyra hela år. Under det femte året tillfrisknar han men blir ånyo arbetsoförmögen. Till grund för bestämmande av invalidpensionen för det nya invaliditetsfallet ligger då ett invalidpensionsunderlag av 10/6 av 6 000 kr., d. v. s. 10 000 kr. Såsom framgår av punkt 14 nedan är invalidpensionen lika med 60 % av invalidpensionsunderlaget. Den »nya» invalidpensionen blir alltså 6 000 kr., d. v. s. lika stor som den »gamla» invalidpensionen. Regeln kan sägas innebära att fripoäng för invalidpensionen intjänas under pågående invaliditetsfall.

Rätt till invalidpension bör föreligga för samtliga invaliditetsfall som inträder från år 1961. Med hänsyn till karenstiden om 3 månader kan invalidpension börja utgå först från april 1961. Särskilda regler för bestämning av invalidpensionsunderlaget får tillämpas under de första åren av systemets giltighetstid.

14. För invaliditetsfall som inträffat under visst år utgör full invalidpension 60 % av det för året gällande invalidpensionsunderlaget. Vid arbetsoförmåga utgår invalidpension med fullt belopp. Vid nedsatt arbetsförmåga utgår invalidpension med så stor del av fullt belopp, som svarar mot graden av arbetsförmågans nedsättning.

Den enligt första stycket bestämda invalidpensionen minskas med en tiondel för varje fullt år, varmed arbetstagarens ålder vid ingången av år 1961 överstiger 57 år.

Invalidpensionens nivå enligt vårt förslag, i stort sett 60 % av den pensionsgrundande lönen, motsvarar praxis på den enskilda arbetsmarknaden.

Det är likaså i enlighet med praxis att partiell invaliditet (uppgående till minst 50 %) ger rätt till reducerad ersättning.

Enligt vårt system utgår full invalidpension för alla arbetstagare som år 1961 uppnår högst 57 år. Vår övergångstid är alltså endast 10 år. Vi fäster stor vikt vid att de försäkrade erhåller ett tillfredsställande risk-

skydd utan onödigt dröjsmål. Regeringen föreslår i detta hänseende en så lång övergångstid som 20 år.

15. Invalidpension utgår, där ej rätten därtill enligt vad ovan är stadgat skall upphöra tidigare, t. o. m. månaden närmast före den under vilken den försäkrade fyller 67 år eller, om den försäkrade dessförinnan avlidit, t. o. m. den månad då dödsfallet inträffar.

Efter 67 års ålder avlöses invalidpensionen av ålderspension. Invalid- och ålderspensionerna är avvägda så att de i stort sett skall ligga på samma nivå vid full intjänandetid. Under övergångstiden kan invalidpensionen bli större än ålderspensionen. Denna konsekvens har i vårt förslag tagits fullt medvetet, enär vi anser det angeläget att riskskyddet under aktivtiden snabbt skall nå en tillfredsställande nivå. För månerna under pensionärstiden byggs däremot successivt upp alltefter som ökad pensionsrätt intjänas.

Familjepension

16. Rätt till familjepension efter avliden arbetstagare tillkommer dennes änka,
företvarande hustru samt
barn och adoptivbarn, som ej fyllt nitton år.

Familjepension, som tillkommer änka och företvarande hustru, benämnes änkepension. Familjepension, som tillkommer barn och adoptivbarn, benämnes barnpension.

Änkepension tillkommer ej arbetstagarens änka, om äktenskapet ingåtts efter det arbetstagaren fyllt 60 år och denne ej efterlämnar barn, som tillika är barn till änkan. Adoptivbarn är icke berättigat till barnpension, om adoptionen skett efter det arbetstagaren fyllt 60 år.

Familjepension till änka eller företvarande hustru utgår så länge hon lever, oavsett om hon ingår nytt äktenskap. Det synes nämligen stötande att ingående av nytt äktenskap skulle förknippas med indragande av betydande pensionsförmåner.

Krav på viss minimivarakthet av äktenskapet — i propositionen föreslås fem år — för rätt till änkepension ställes ej. Vi följer den ordning, som utbildats inom privat tjänstepensionering.

Frågan om folkpension till företvarande hustru efter den förre mannens död är för närvarande under utredning inom 1958 års socialförsäkringskommitté. Sedan denna avgivit förslag härom får ställning tagas till hur sådan kvinnas pensionsrätt enligt tilläggs pensionsförsäkringen närmare bör utformas.

Utän att föregripa ett sådant ställningstagande må framhållas, att det är särskilt angeläget att reglerna utformas så att företvarande hustru erhåller del av änkepensionen i sådana fall, då mannen avlider relativt kort tid (t. ex. högst 10 år) efter äktenskapets upplösning. I sådant fall synes skäligt, att den företvarande hustruns andel bestämmes till så stor del av den totala änkepensionen, som svarar mot förhållandet

mellan å ena sidan tiden för äktenskapet i fråga, å andra sidan sagda tid ökad med tiden mellan äktenskapets upplösning och den tidpunkt, då mannen fyllt 67 år eller — om han avlidit före denna ålder — skolat fylla 67 år. Härigenom närmar sig pensionen till förutvarande hustru kontinuerligt full änkepension ju närmare 67 års ålder äktenskapet upplöses.

Med hänsyn till den utomordentliga betydelse som ett gott familjeskydd har för hustru och barn bör för utträde ur familjetilläggspensioneringen enligt punkt 30 skriftligt medgivande av hustrun erfordras. På de områden där kollektivavtal tillämpas torde man kunna utgå ifrån, att intresset av ett fullgott familjeskydd blir tillvarataget.

17. Har arbetstagaren avlidit före 67 års ålder, utgör änkepension för år räknat 20 procent av det vid arbetstagarens dödsfall gällande invalidpensionsunderlaget samt barnpension för varje barn 5 procent av nämnda pensionsunderlag.

Pensionen minskas dock med en tiondel för varje fullt år, varmed arbetstagarens ålder vid ingången av år 1961 överstiger 57 år.

Genom en blott tioårig övergångstid bringas det viktiga efterlevandeskyddet snabbt till full effektivitet för alla årgångar av arbetstagare. I avsnitt C lämnas olika exempel på familjepensionens storlek.

Den totala änkepensionen inklusive 3 600 kronor folkpension blir för inkomstskikt intill 26 000 kronor 30 procent eller däröver av mannens inkomst. För arbetstagare med högre inkomst synes man emellertid kunna räkna med att avtal om högre änketilläggspensioner utan svårighet kan träffas. Detta skulle medföra endast en mycket obetydlig merkostnad. Familjepensionen synes sålunda fylla även högt ställda krav på god standard.

Ytterligare påbyggnad av efterlevandeskyddet kan i ett premiereservsystem åstadkommas genom om disposition av viss del av ålderspensionspremien till familjepensionsändamål.

18. Har arbetstagaren avlidit efter 67 års ålder, utgör änkepension för år räknat 50 procent av arbetstagarens ålderspension samt barnpension för varje barn 12,5 procent av nämnda ålderspension.

Sedan tilläggspensionssystemet trätt i full funktion med avseende på intjänad ålderspensionsrätt, kan änkepension beräknas komma att ligga på i stort sett samma nivå om en arbetstagare avlider efter 67 års ålder som om han avlidit före denna ålder. Under övergångstiden kan däremot den änkepension, som utgår i händelse mannen avlider före 67 års ålder, givetvis bli större än motsvarande pension om mannen avlider efter nämnda ålder. Denna konsekvens kan emellertid tagas, enär det är ytterst angeläget att riskskyddet under aktivtiden snabbt bringas upp till en tillfredsställande nivå. Förmånerna under pensionärstiden byggs däremot successivt upp, allteftersom ökad pensionsrätt intjänas. Det synes därvid lämpligt att avvåga änkepension i fall då mannen avlider efter 67 års ålder på ett sådant sätt, att den efterlevande änkan

tillförsäkras en med hänsyn till makarnas standard under pensionärs-tiden bestämd förmån.

19. Familjepension utgår från och med månaden näst efter den då döds-fallet eller, i fråga om barn, som födes senare, från och med den månad, då det föddes, till och med den månad, under vilken den pensionsberättigade avlidit, eller — där rätten till pension enligt vad ovan är stadgat skall upp-höra tidigare — till och med den månad, under vilken pensionsrätten där-till upphör.

Pensionstillskott

20. Pensionstillskott utgår såsom utfyllnad av ålderspension till arbets-tagare som pensioneras under pensionssystemets första tid.

Vid beräkning av pensionstillskott tages endast i betraktande arbetstaga-rens inkomst i skiktet 5 000—12 000 kronor. Beloppen 5 000 kronor och 12 000 kronor justeras på samma sätt som i punkt 8 angivits för basbeloppet 5 000 kronor resp. maximibeloppet 30 000 kronor.

Pensionstillskottet avväges så att den totala ålderstilläggspensionen för nämnda inkomstskikt kommer att utgöra för den som pensioneras år 1964 8 %, år 1965 12 %, år 1966 16 % samt för den som pensioneras fr. o. m. år 1967 20 % av den genomsnittliga inkomsten i nämnda skikt under åren fr. o. m. år 1962 t. o. m. året närmast före pensioneringsåret.

Härutöver intjänas i vanlig ordning ålderstilläggspension för pensions-grundande inkomst överskjutande 12 000 kronor.

Hos vissa grupper, som före pensionsålderns inträde inte hinner in-tjäna pensionsrätt annat än till mindre belopp, finnes utan tvekan skäl för ett tillskott till pensionen. Vi har därför här förordat att s. k. pen-sionstillskott skall utges för inkomstdelar upp till 12 000 kronor.

Pensionstillskott av här föreslagen storleksordning medför på intet sätt några allvarliga samhällsekonomiska olägenheter. Finansieringen av dem sker enligt den s. k. kapitaltäckningsmetoden. Kostnaderna för pensionstillskotten är inkluderade i de avgiftssatser, som återfinnes un-der punkt 9.

Exempel på pensionstillskott inklusive ålderstilläggspension återfin-nes i avsnitt C.

Beträffande pensionstillskott för dem som inte är arbetstagare (före-tagare, hantverkare, jordbrukare o. s. v.) hänvisas till punkt 34.

21. Pensionstillskott utgår såsom utfyllnad till familjepension efter avli-den arbetstagare, som varit berättigad till pensionstillskott till ålderspension. Pensionstillskott till änkepension avväges så att den totala änketilläggspen-sionen kommer att utgöra hälften av den totala ålderstilläggspensionen. På enahanda sätt beräknas pensionstillskott till barnpension.

Om kontrolluppgifter och gemensam ansvarighet

22. Det åligger försäkringsanstalt, som meddelar tilläggspensionsförsäk-ring, att årligen före den 1 februari till varje hos anstalten försäkrad arbets-

tagare sända meddelande (kontrolluppgift) med uppgift om under föregående kalenderår till anstalten anmäld pensionsgrundande inkomst och erlagd premie.

Anmärkning mot kontrolluppgift eller mot att kontrolluppgift uteblivit skall, för att kunna upptagas till prövning, framställas hos försäkringsanstalten eller pensionsförsäkringsföreningen senast året efter det, då kontrolluppgiften lämnats eller skolat lämnas.

Det här beskrivna förfaringssättet bereder de försäkrade arbetstagarna möjlighet att själva utöva kontroll över att stadgade premier inbetalas av arbetsgivarna till vederbörlig försäkringsanstalt.

Det bör framhållas, att de moderna elektronmaskinerna gör det möjligt att framställa kontrolluppgifter under den korta tiden av en månad.

23. Även om premie icke blivit i vederbörlig ordning inbetald är arbetstagare eller hans efterlevande vid före 67 års ålder inträffande invaliditets- eller familjepensionsfall berättigad till pension som om premier blivit rätteligen erlagda. För sådan pension är samtliga de försäkringsanstalter, som äger meddela tilläggs-pensionsförsäkring enligt denna lag, en för alla och alla för en gentemot den pensionsberättigade ansvariga som om dylik försäkring blivit av dem meddelad. Detsamma gäller om försäkringen är lägre än den föreskrivna, då en utfyllnad sker till stadgat belopp. Pensionsförsäkringsföreningen äger regressrätt gentemot arbetsgivaren.

Trots de kontrollmöjligheter, som punkt 22 sätter i arbetstagarnas händer, skulle det kunna inträffa, att en person med klar pensionsrätt, som försummat att bevaka sina rättigheter, vid oväntat inträffande pensionsfall står utan stadgat pensionsförsäkringsskydd därför att arbetsgivaren icke inbetalat premie för honom. Beträffande riskbetonade delar av tilläggs-pensioneringen får det därför anses naturligt att försäkringsanstalterna solidariskt svarar för de i lagen angivna förmånerna. Sådant solidariskt ansvar stadgas i första stycket. Beträffande ålderspensionen, som uppbygges successivt år efter år, måste det ankomma på arbetstagaren att om pensionsavgift inte inbetalas göra anmälan för att trygga sin pensionsrätt. Om han i tid anmält, att enligt lämnad kontrolluppgift avgift ej blivit i vederbörlig ordning erlagd, skall han dock åtnjuta ålderspensionsrätt som om den icke erlagda avgiften blivit inbetald. Det ankommer även här på pensionsförsäkringsföreningen att föra talan mot den arbetsgivare, som icke fullgjort inbetalningen.

Inskränkningar i rätten att förfoga över försäkring

24. Rätten till tilläggs-pension enligt denna lag är oantastbar.

Genom denna bestämmelse och det för tilläggsförsäkringen tillämpade premierreservsystemet blir pensionsrätten *oantastbar*. Även om arbetstagaren skulle övergå till annan anställning eller sluta sin anställning före pensionsåldern, kan den under anställningstiden uppbyggda pensionen icke fråntagas honom. Den bildade premierreserven är förbehållen

honom och hans efterlevande. Sålunda kan arbetsgivaren icke förfoga över försäkringen.

Den lånerätt, som enligt punkt 29 tillerkännes arbetsgivare, innebär icke något förfogande över försäkringen. Försäkringen såsom sådan gäller oförändrad, oberoende av hur utlåning av premiemedlen sker.

25. Fordran å tilläggspension, som inestår hos försäkringsanstalt, må ej för gäld tagas i mät. Ej heller må pension överlåtas.

Denna punkt är likalydande med stadgandena i 105 § lagen den 3 januari 1947 om allmän sjukförsäkring och 50 § lagen den 14 maj 1954 om yrkesskadeförsäkring. En bestämmelse av liknande innehåll finnes även i lagen den 29 juni 1946 om folkpensionering (40 §). På samma sätt som dessa bestämmelser avser den förevarande punkten att giva försörjningsintresset för arbetstagaren och hans efterlevande företräde framför fordringsägares anspråk.

Fondmedelsplacering och värdesäkring

26. Den genom premiebetalningar och räntor efter hand uppbyggda försäkringsfonden skall av varje försäkringsanstalt i balansräkningen uppföras som skuld. Varje försäkrads andel i fonden motsvarar kapitalvärdet av hans intjänade pensionsrätt.

I denna punkt fastslås att pensionssystemet är baserat på premiere-servprincipen och att den försäkrades rätt till pension motsvaras av hans andel i försäkringsfonden. I övrigt hänvisas till kommentarerna till punkt 2 och punkt 11.

27. Försäkringsfonden skall placeras så att de försäkrades intresse på bästa möjliga sätt tillgodoses med hänsyn till avkastning, värdebeständighet och säkerhet.

Bestämmelser angående försäkringsfondens placering återfinnes i lagen om försäkringsrörelse och lagen om understödsföreningar. I dessa lagar bör införas friare placeringsregler, så att värdesäkra placeringar underlättas.

Vid behandlingen av frågor rörande en tilläggspensionering har betydelsen av värdesäkra pensioner allmänt erkänts. I alla förslag till lösning av frågan om tilläggspensionering förutsattes ett väsentligt sparande. Oberoende av hur tilläggspensioneringsfrågan löses, bör därför frågan om värdebeständig placering av de uppsamlade fondmedlen lösas. Värdesäkringsproblemet gäller ej endast pensionsförsäkringar utan även kapitalförsäkringar och annat långsiktigt bundet sparande.

En ekonomiskt sund lösning av värdesäkringsproblemen inom tilläggspensioneringen kan uppnås endast genom att knyta värdesäkringen till kapitalförvaltningen.

Det synes angeläget att de problem som sammanhänger med värdesäkringen av försäkringar och annat sparande snabbt bringas till en konkret lösning. Sedan vi i fjol avgav motioner i pensionsfrågan och i värdesäkringsfrågan har praktiskt taget intet åtgjorts från det allmän-

nas sida för att lösa värdesäkringsspörsmålen. Vi bortser här från den »lösning» av värdesäkring i regeringens pensionsystem, som helt bygger på statens rätt att obegränsat höja avgifterna; någon värdesäker placering av fondmedlen förutsättes ju icke i regeringsförslaget.

1957 års pensionskommitté har enligt sina direktiv till uppgift att *utan dröjsmål* utreda värdesäkringens problem även i vad gäller tilläggs pensionering byggd på premiereservmetoden. Kommittén som efter stark forcering framlade ett betänkande angående obligatoriefondens förvaltning den 22 januari 1958, har enligt riksdagsberättelsen därefter icke haft ett enda sammanträde under år 1958. 1955 års stabiliseringsutredning har till uppgift att utreda hur man skall kunna förena hög sysselsättning och fast penningvärde och torde under den närmaste tiden icke ha plats i sitt arbetsprogram för någon ingående utredning om värdesäkring. 1958 års försäkringssakkunniga skall enligt sina direktiv icke syssla med kapitalförvaltningsfrågor i detta sammanhang.

Det är mycket förvånande och mycket beklagligt att någon statlig utredning under år 1958 icke ägnat sig åt värdebeständighetsproblemet. Enligt vad vi erfarit har emellertid det enskilda försäkringsväsendet icke varit överksamt.

Svenska livförsäkringsbolags förening har sålunda genom en särskild kommitté företagit ingående utredningar. Därvid har behandlats låneavtal med indexklausul, försäkringsavtal med indexklausul, möjligheter att använda överskottsmedel för värdesäkring, livförsäkring med rörlig premie, skatte- och redovisningsfrågor i samband med indexlån, nya typer av placeringsobjekt.

Ett livförsäkringsbolag har nyligen konstruerat en ny försäkringsform, s. k. aktielivförsäkring, där försäkringssumman eller pensionsbeloppet varierar med värdet av bolaget tillhöriga aktier. Erfarenheterna från de senaste årtiondena visar att aktiekurserna, bortsett från kortsiktiga fluktuationer, stigit i takt med konsumentprisindex. Den nya försäkringsformen, som delvis utformats efter utländska förebilder, är avsedd att utgöra ett bidrag till värdesäkring av liv- och pensionsförsäkringssparandet. För förslagens förverkligande kräves en ändring av försäkringslagens placeringsregler.

Värdesäkring enligt vårt förslag skall byggas upp enligt följande huvudlinjer. Som framgår av det föregående innebär förslaget i likhet med regeringens *en indexreglering av premierna* för tilläggs pensioneringen. Premierna bestämmas vid varje tidpunkt som en viss procent av den vid tillfället i fråga rådande pensionsgrundande inkomsten. Om på grund av penningvärdeförsämring den pensionsgrundande inkomsten i kronor räknat ökar, stiger såväl pensionspremien som den under året intjänta pensionsrätten i kronor räknat.

Genom att premiereserven vid placering i nominella lån i regel kan förräntas bättre än efter den i försäkringssystemet antagna beräkningsräntan uppkommer ett visst överskott, som kan användas för värdesäk-

ring av pensionerna. Värdesäkring blir särskilt brännande under tider med utpräglad inflation. Under sådana tider kommer räntefoten på vanliga nominallån (utan värdesäkringsklausul) att ligga relativt högt. Såsom framgår av den senare tidens erfarenheter torde det under en fortgående inflation icke vara möjligt att vidmakthålla en ränta på den nivå, som var vanlig under mellankrigstiden, då prisnivån var stabil. Det är därför realistiskt att räkna med en betydligt högre förräntning vid vanliga nominallån än vad som motsvarar den relativt låga premieberäkningsräntan. *De överskottsmedel som sålunda och av andra anledningar uppstår bör i första hand disponeras för värdesäkringsändamål.*

De regler som nu gäller rörande placering av försäkringsfonden inom livförsäkringsanstalter beskär alltför mycket dessas möjligheter att göra värdefasta placeringar. De nuvarande lagreglerna härstammar från en tid då man räknade med ett relativt fast penningvärde. De är nu föråldrade och i behov av revision. Att försäkringsbolagen hittills icke fullt utnyttjat de möjligheter till fri placering som gällande lag ger, sammanhänger bl. a. med att deras handlingsfrihet under efterkrigstiden varit beskuren genom den av staten och riksbanken intagna hållningen till deras placeringsproblem.

Försäkringsfonden för pensionsförsäkringar skall enligt nu gällande lag om försäkringsrörelse (274 §) till 90 % vara placerad huvudsakligen i stats- och kommunobligationer, obligationer utfärdade av vissa hypoteksinrättningar, industriobligationer, som offentligen utbjudits av affärsbank eller inteckningar inom 2/3 av taxeringsvärdet.

Återstående 10 % av försäkringsfonden får placeras fritt, dock icke i aktier. Regeln om fri placering av 10 % av försäkringsfonden, den s. k. fria sektorn, infördes år 1948. Placering enligt denna bestämmelse kan exempelvis ske i fastigheter.

För understödsföreningar gäller praktiskt taget samma placeringsregler som för försäkringsbolag. Dock finns här icke någon fri sektor.

Försäkringsbolagens extrafonder utöver försäkringsfonden kan placeras fritt, sålunda även i aktier. Ett försäkringsbolag må dock utan försäkringsinspektionens medgivande icke äga större andel av aktierna i ett svenskt aktiebolag än att röstetalet för aktierna utgör högst 5 % av röstetalet för samtliga aktier. Denna regel avser att förebygga att försäkringsbolag genom aktieförvärv skulle engagera sig i företag utanför försäkringsväsendets eget område i sådan grad, att ett företagarintresse där skulle uppkomma. 1942 års försäkringsutredning, vars betänkande ligger till grund för nu gällande lag om försäkringsrörelse, hade föreslagit en begränsning av aktieinnehavet till 10 %, men i propositionen nedsattes procentsatsen till 5 %.

Placering i aktier och fastigheter. Det är enligt vår mening angeläget att möjligheterna till *friare placering av försäkringsanstalternas försäkringsfonder* snarast genomföres. Sålunda bör den nuvarande till 10 % begränsade fria sektorn ökas väsentligt. Vidare bör

placering av försäkringsfonden i aktier i väsentlig utsträckning medgivas. Det må framhållas, att t. ex. den som under mellankrigstiden köpte aktier i företag med goda realvärden erhållit en tillfredsställande och naturlig kompensation för penningvärdets fall. I vårt land med dess expanderande näringsliv finns utrymme för ganska betydande aktieplaceringar för försäkringsanstaltens del. Vidare kan framhållas, att fastighetsvärdena visat en viss följsamhet i förhållande till den allmänna prisnivån.

Slutsatsen blir att det finns ganska stora möjligheter för placering i aktier och fastigheter. Man kan även räkna med att nya aktieemissioner kommer att ske och att flera företag kommer att introduceras på börserna. Med en rimligare bolagsbeskattning än den nuvarande bör nyemissioner kunna underlättas.

Under senare tid har aktien som sparform tillvunnit sig ökat intresse i vida kretsar. Det är naturligt att aktien även kommer till användning när det gäller försäkringssparandet.

Placering i värdefasta obligationer. Utgivandet av sådana obligationer med indexklausul bör underlättas. Staten kan här gå i spetsen för tillskapande av nya former av penningplacering, vilkas betydelse för pensionernas värdesäkring skulle vara mycket stor.

Detta innebär alls inte någon subventionering från statskassan, utan betyder endast att staten avstår från att profitera på inflationen på dessa långgivares bekostnad — men till gengäld får möjlighet att låna till lägre ränta.

En snabb utredning bör företagas beträffande utformningen av en index, som kan vara lämplig ur såväl långivarnas som låntagarnas synpunkt. Ett sakligt välmotiverat förslag härutinnan bör kunna accepteras av både långgivare och låntagare på kapitalmarknaden. Någon lag som förbjuder användande av andra index erfordras emellertid icke och skulle för övrigt innebära ett principiellt betänkligt ingrepp i avtalsfriheten. Däremot kan måhända en lag vara behövlig, som reglerar indexlånens behandling om den avtalade index upphör att beräknas.

Placering i indexbundna reverser. Icke blott indexbundna obligationer utan även indexbundna skuldbevis av andra slag skulle vara av stor betydelse för värdesäkringen av pensionsmedel liksom av annat sparande. Användning av dylika skuldbevis bör underlättas.

Det ligger i sakens natur, att ingen av de ovan anvisade vägarna ensam kan leda till en fullständig värdesäkring av pensionsfonderna. *Tillsammans tagna kan de dock förväntas ge en tillfredsställande värdefasthet åt pensionerna.* Reservation måste givetvis göras för sådana hänelser som att vårt land skulle råka i krig eller liknande. En motsvarande reservation gjordes uttryckligen av departementschefen i fjolårets principproposition.

Försäkrads rätt till lån

28. Försäkrad må, efter försäkringsanstaltens prövning, erhålla lån för partiell finansiering av eget hem eller bostadsrätt i bostadsrättsförening.

Det måste kännas som en särskild trygghet för en pensionär att med äganderätt ha sin bostadsfråga ordnad. Genom amorteringar under årens lopp på den skuld, som förvärvet av eget hem vanligen drar med sig, är det möjligt att räkna med en lägre bostadskostnad under pensionärsstadiet. Statsmakterna har också ansett denna typ av målsparande värd uppmuntran.

Syftemålet med tilläggspensionsförsäkring är att ge ekonomisk trygghet för ålderdomens dagar, då arbetsförmågan inte är densamma som tidigare.

Tilläggspensioneringen och förvärvet av eget hem har också i viss mån samma syfte och båda ter sig i hög grad angelägna.

De liberaliserade placeringsregler, som vårt förslag av andra skäl förutsätter, medger försäkringsanstalterna i och för sig rätt att utge lån mot säkerhet i inteckningar i fastigheter, villor o. s. v.

Den rätt, som avses i denna punkt, är direkt sammankopplad med den försäkrades pensionsrätt i försäkringsanstalten, som bör vinnlägga sig om att i möjlig utsträckning tillgodose önskemålet om lån av detta slag.

Syftet är att främja ett bestämt sparmål, nämligen ett eget hem. För att förebygga missbruk förutsättes prövning av försäkringsanstalten innan lånet utges.

Den försäkrade bör prestera lämplig säkerhet för lånet, t. ex. inteckning i den villa o. s. v., som han ämnar förvärva.

I regel synes den försäkrades lån böra vara slutbetalt, när ålderspensionen skall börja lyftas.

Ehuru ej särskilt omnämnt ovan bör det ej uteslutas att löntagare, som övergår till att bli självständig företagare liksom till systemet enligt punkt 34 anslutna företagare, vilka för sin rörelse kan vara i behov av kapitaltillskott i form av lån, må mot lämplig säkerhet äga rätt att på enahanda villkor få upptaga lån i försäkringsanstalten.

Lånerätt för arbetsgivare

29. Arbetsgivare må återlåna upp till 80 procent av den andel av försäkringsfondens ökning, som belöper på försäkringar å arbetstagare i hans tjänst. Minsta lånebelopp är 500 kronor. Ytterligare återlåning må ske enligt bestämmelser i lagen om försäkringsrörelse resp. lagen om understödsföreningar.

Den totala årliga försäkringsfondökningen för tilläggspensionsförsäkringar i en försäkringsanstalt tänkes därvid fördelad på de olika arbetsgivarna i förhållande till de premiebelopp var och en har att inbetala.

Företag, vars solvens är i uppenbar fara, bör vara undantaget från den generella återlånerätten.

Först efter varje kalenderårs slut kan här berörda fondökning för det enskilda företaget beräknas, och först därefter blir återlånerätten aktuell. Detta bör inte hindra att i samband med återlåning en viss del av premien erlagges med revers.

Under de närmaste årtiondena kommer försäkringsfonden att undergå en mycket betydande stegring. Eftersom man får räkna med en viss amortering av här nämnda lån och då inte alla arbetsgivare torde begagna sin återlånerätt, kan en mycket stor del av fondökningen väntas stå till förfogande för andra placeringar inklusive lån till de försäkrade.

I ett pensionssystem där varje år mycket stora belopp inlevereras från landets näringsliv är det naturligt, att en betydande del av fondmedlen omgående återgår till samma näringsliv för att underlätta dess kapitalförsörjning. Härigenom skapas en viss automatik i åstadkommandet av förutsättningar för ökad investeringsverksamhet och därmed ytterst för en standardstegring i samhället, som kan komma såväl aktiva som pensionärer till del.

De företag som inbetalar pensionsavgifter till försäkringsanstalter med stöd av den dispositiva lagstiftningen bör tillerkännas en generell rätt att återlåna en väsentlig del av den premiereserv, som uppkommit genom företagets avgiftsbetalningar. Man uppnår härigenom en motsvarighet till vad som nu gäller när ett företag gör avsättningar till pensionsstiftelse och stiftelsens medel helt eller delvis placeras i form av reverslån hos företaget.

I regeringsförslagets motivering framhåller departementschefen att en viss återlåning till företagen skall kunna ske. Någon rätt till återlåning föreskrives dock icke. Det överlämnas åt fondstyrelserna och bankinstituten att besluta härom.

En generell återlånerätt för företagen står i god överensstämmelse med de anställdas intresse av att företagens utveckling främjas genom tillfälle till erforderliga investeringar. Hittillsvarande lagstiftning om pensionsstiftelser har erkänt detta genom att tillåta att pensionsmedel kvarhålls inom företagen.

Den av praktiska skäl tillkomna gränsen 500 kr. hindrar icke att mindre företag, som sammanslutit sig till en branschorganisation, utträder kollektivt för att utnyttja sin återlånerätt.

Lånet har antingen formen av vanligt nominallån i kronor eller förses med indexklausul. Försäkringsanstalten uttager visst säkerhetstillägg för att täcka eventuella förluster. Det har enligt tidigare verkställda beräkningar ansetts tillräckligt med ett säkerhetstillägg av några tiondels procent. Även andra former kan dock tänkas såsom t. ex. kreditgarantiförsäkring. På dessa vägar skyddas de försäkrade för de med

återlåningen förenade riskerna. Marknadsräntan för nominallån och reallån beaktar givetvis anstalten.

Lånetiden bör kunna utsträckas till 15 år.

Även om friare placeringsregler för försäkringsfonden införes i försäkringslagstiftningen kan det inträffa, att återlånen till företagen icke helt kan inrangeras under dessa placeringsregler. Emellertid stadgas i lagen om försäkringsrörelse, 345 §, att Konungen beträffande tjänstepensionsförsäkring må, där sådant befinner sig från allmän synpunkt ändamålsenligt, medgiva avvikelser från vad lagen eljest innehåller.

Någon dispens för tjänstepensionsförsäkringar har ännu icke införts. Vi förordar att Kungl. Maj:t genom särskild förordning lämnar möjlighet för försäkringsanstalt att återutlåna pensionsmedel.

Om tillfredsställande säkerhet lämnas bör som redan angivits ytterligare återlåning icke vara utesluten. Givetvis får dock icke arbetstagarnas rätt till lån för förvärv av eget hem inskränkas. Det är sannolikt att denna möjlighet till ökad återlåning får särskilt intresse för försäkringsanstalt i vars stadgar föreskrivits att endast arbetstagare anställda hos viss arbetsgivare eller grupp av sådana skall beredas försäkring hos anstalten.

Individuellt utträde

30. Arbetstagare må genom skriftlig anmälan till pensionsförsäkringsföreningen helt eller delvis avstå från rätt till tilläggsförsäkring såvitt angår lön, som han därefter åtnjuter från sin arbetsgivare, eller ock påkalla jämkning av pensionsförmånerna. Förutsättningen är att kollektivavtal eller annat arbetsavtal ej strider däremot. Påverkar sådan åtgärd familjepensionen, vare åtgärden ej gällande med mindre arbetstagarens hustru därtill lämnat sitt skriftliga medgivande. Avstående från rätt till familjepension må endast ske i samband med avstående från rätt till ålders- och invalidpension.

Man torde kunna räkna med att kollektivavtal i stor utsträckning kommer att innehålla bestämmelser om att arbetstagarna skall vara tilläggsförsäkrade enligt förevarande bestämmelser eller på avvikande villkor. Även enskilda arbetsavtal kan komma att upptaga liknande regler.

Arbetstagare, som ej ingått sådant avtal, har rätt att helt eller i visst eller vissa avseenden ställa sig utanför försäkringen eller att begära förskjutning av proportionerna mellan de olika slagen av pensionsförmåner eller annan jämkning av dessa förmåner. Premiereservsystemet medger här stora möjligheter till anpassning av förmånerna efter arbetstagarens särskilda behov och önskemål. För att icke familjepensionen skall kunna mot hustruns vilja omintetgöras eller inskränkas har ändring, som påverkar sådan pension, gjorts beroende av hustruns samtycke.

Självfallet kan anmälan om individuellt utträde när som helst åter-

tagas, varigenom återinträde äger rum efter viss, av organisatoriska skäl betingad väntetid. Vid sådant återinträde uppkommer dock ungeför samma risk för oförmånligt urval som vid individuellt inträde enligt punkt 34. Vi hänvisar till kommentarerna till denna punkt. Den prövning av hälsotillståndet, som erfordras vid återinträde, skall dock endast avse frågan, om den försäkrades hälsotillstånd *efter utträdet* försämrats i sådan omfattning, att risken för invaliditets- eller familjepensionsfall är väsentligt större än den var vid utträdet.

Regeln om att arbetstagaren kan avstå från rätt till familjepension endast under förutsättning att han avstår från rätt till övriga pensionsförmåner har tillkommit för att förhindra spekulation mot försäkrings-systemet. Funnes ej någon dylik regel skulle ogifta personer utan intresse för familjepensionen kunna reducera premien och få ut premie-reduktionen kontant samtidigt som ålders- och invalidpensionen vore ograverade.

31. Har arbetstagare på sätt i punkt 30 angivits helt eller delvis avstått från rätt till pension enligt tilläggs-pensionsförsäkringen, skall belopp det oaktat för honom inbetalas av samma storlek och i samma ordning, som stadgats angående försäkringspremier för sådan försäkring. Inbetalning sker till försäkringsanstalt där arbetsgivaren har tilläggs-pensionsförsäkring med pågående premiebetalning och eljest till pensionsförsäkringsföreningen. Efter varje kalenderårs slut äger arbetstagaren utbekomma vad som enligt ovan inbetalats under året för honom, dock med avdrag för kostnader beräknade enligt regler som angivits i stadgarna för föreningen.

Eftersom pensionskostnaden utgör en del av en arbetstagares totala arbetsersättning bör, om arbetstagaren avstått från rätt till tilläggs-pensionsförsäkring, belopp, som motsvarar pensionskostnaden, kontant tillföras denne.

Föreskriften att arbetsgivaren skall inbetala till försäkringsanstalt eller pensionsförsäkringsföreningen sålunda friställd del av pensionskostnaden är betingad av arbetstagarens rättsintressen.

Avvikelse eller undantagande från försäkringen

32. Avtal om avvikelse eller undantagande från tilläggs-pensionsförsäkringen skall för att vara gällande slutas genom kollektivavtal enligt lagen den 22 juni 1928 om kollektivavtal.

En stor del av gällande kollektivavtal på arbetsmarknaden är träffade mellan en enskild arbetsgivare och en sammanslutning av anställda. Man torde kunna räkna med att arbetstagarnas behov av försörjningsskydd för dem själva och för deras efterlevande skall bli tillgodosett genom att arbetslagarna vid ingående av dylika avtal företrädes av fackliga sammanslutningar. De avvikelser som kan ifrågakomma enligt de dispositiva bestämmelserna kan vara av många olika slag. Då det emellertid är av vikt att man icke lägger hinder i vägen för olika grupper av arbetstagare att ordna pensioneringen på sätt de finner lämpligt,

torde de närmare formerna för undantagande böra göras till föremål för utredning.

33. Kollektivavtal om avvikelse eller undantagande från tjänstepensionsförsäkringen skall anmälas till den i punkt 6 omnämnda pensionsförsäkringsföreningen inom en månad efter det avtalet träffades.

Det är för pensionsförsäkringsföreningen av intresse att snarast få besked om avtalade undantag och avvikelser från bestämmelserna om tjänstepensionsförsäkring, eftersom sådana modifikationer påverkar vederbörande arbetsgivares försäkringsplikt och föreningen föreslås få till uppgift att bl. a. tillse att bestämmelserna härom efterlevs.

Inträde för andra förvärvsarbetande än arbetstagare

34. Den, som åtnjuter annan inkomst av förvärvsarbete än inkomst av anställning, äger hos försäkringsanstalt, som erhållit koncession enligt denna lag, taga tilläggs pensionsförsäkring av samma omfattning som om hela årsinkomsten utgjort inkomst av anställning.

Sak samma gäller i tillämpliga delar husmödrar och andra aktivt arbetande, som icke har beskattningsbar inkomst av förvärvsarbete.

I detta sammanhang bör även de fall uppmärksammas, då personer utför arbete för annans räkning utan att det föreligger något anställningsförhållande. Frågan om behandlingen i pensionshänseende av dylika ersättningar för uppdrag av olika slag torde böra utredas.

Av samma skäl som förvärvsarbetande person, vilken icke är arbetstagare, tillerkänts rätt att taga frivillig försäkring enligt lagarna om allmän sjukförsäkring (47—54 §§) och yrkesskadeförsäkring (45—48 §§) bör möjlighet givas sådan person att, om han så önskar, skaffa sig ett pensionsskydd av samma slag och omfattning som om hans årsinkomst av förvärvsarbete helt och hållet utgjort inkomst av tjänst. Härvid måste dock förutsättas viss prövning av försäkringsanstalten för att göra det möjligt för denna att gardera sig mot ett för övriga försäkrade oförmånligt urval. Så t. ex. måste vid rent individuellt inträde viss prövning av hälsotillståndet göras för att motverka tillströmning av sådana, som är medvetna om att de på grund av sjukdom eller av andra skäl löper stor risk att inom kort bli invalider eller avlida.

Eftersom tilläggs pensioneringen omfattar både ålders-, invalid- och familjepension innehåller försäkringen en blandning av försäkringsformer, varigenom spekulationsrisken starkt reduceras. Denna omständighet gör att försäkringsanstalten kan taga ganska lätt på sådana sjukdomar, där överdödligheten kan antagas ligga ganska långt fram i tiden. Allvarligare är eventuell spekulationsrisk när det gäller invalidpensioneringen. Särskild prövning för meddelande av sådan försäkring blir därför nödvändig.

Det här sagda avser närmast *individuella* inträden. Sannolikt kommer i praktiken ofta anslutning av *grupper* enligt denna punkt att före-

komma, t. ex. genom att en hantverks- eller köpmannaorganisation beslutar kollektiv anslutning.

Då företagarna genom inträde kan bli delaktiga i det av oss förordade pensionssystemet, medan löntagarna har rätt till utträde, måste olika lösningar av frågan om pensionstillskott sökas för dessa båda grupper. För dem som inträder i enlighet med denna punkt kan lämpligen särskilda pensionstillskottskassor bildas. Någon överföring i någondera riktningen av medel mellan dylika pensionstillskottskassor och arbetstagarnas pensionstillskottssystem får inte förekomma.

Till sist bör påpekas, att sista stycket i punkten främst avser hemarbetande husmödrar. Eftersom det för dessa icke finns något lagstadgat inkomstbegrepp får försäkringens storlek fixeras genom överenskommelse mellan försäkringstagaren och försäkringsanstalten.

Besvär

35. Över beslut av försäkringsanstalt eller den i punkt 6 omnämnda pensionsförsäkringsföreningen i fråga rörande premiebetalningsskyldighet enligt denna lag må klagan föras hos försäkringsrådet genom besvär, som skall hava inkommit till försäkringsrådet.

Avser beslutet, som i första stycket sägs, samtidigt sådan fråga angående kollektivavtal, som omförmäles i 11 § första stycket lagen den 22 juni 1928 om arbetsdomstol, gäller vad om mål rörande kollektivavtal och om rätt till talan i sådana mål är stadgat.

Ikraftträdandet

36. Denna dispositiva lag förutsättes träda i kraft den 1 januari 1961.

Med anledning av att lagtext måste utarbetas och tillämpningsföreskrifter förberedas, kan en pensionsordning enligt detta förslag icke träda i kraft förrän från och med den 1 januari 1961. Under 1960 genomföres dessutom den sista etappen i den beslutade reformen om förkortning av arbetstiden. Detta är i och för sig ett väsentligt skäl för att uppskjuta ikraftträdandet av en ny pensionsordning till 1961, emedan eljest risker för reallönesänkningar skulle drabba stora grupper av löntagare.

III. Enskilt sparande för pensionsändamål bör främjas

En av de allvarligaste bristerna i det av regeringen föreslagna pensionssystemet är som ovan framhållits den stelhet och likriktning som utmärker detsamma. Med hänsyn till de skiftande krav och önskemål, som finns bland medborgarna i fråga om sättet att ordna den ekonomiska tryggheten på ålderdomen, bör en god pensionering tvärtom kännetecknas av att den öppnar och främjar reella möjligheter för personliga och differentierade lösningar av trygghetsproblemen. De olika möjligheter till sparande för trygg-

heten på ålderdomen, som föreligger, bör samhället därför behandla på ett likvärdigt sätt.

F. n. gäller som vi framhållit i det föregående bestämmelser på skatteområdet som klart missgynnar huvuddelägare av s. k. familjebolag genom att förhindra möjligheterna för dem att göra skattefria avsättningar i företaget för egen pensionering. Diskriminerande bestämmelser av denna typ bör avlägsnas. För det fall vi här nämnt har yrkande om ändring i skatteförfattningarna framställts i de vid denna riksdags början väckta motionerna I: 158 och II: 201. Vi hänvisar därför till dessa motioner. Men även i övrigt bör samhället i skattelagstiftningen liksom i andra hänseenden främja olika former av långsiktigt sparande och försäkringar, vilka kan vara av betydelse för ålderdoms-, invalid- och efterlevandeförsörjningen. Här spelar möjligheterna för jordbrukare och företagare att ordna pensionering inom den egna rörelsen en viktig roll.

Det särskilda utskottet vid fjolårets A-riksdag behandlade, bl. a. med anledning av förslag i detta hänseende som framförts i de av oss väckta motionerna, dessa spörsmål. Utskottet framhöll:

Enligt utskottets mening är det alltså angeläget, att statens finans- och lagstiftningspolitik i större utsträckning än nu är fallet blir sparsvänlig och sparfrämjande. Det måste anses vara en angelägen uppgift för staten att stimulera icke blott personligt sparande i olika former, som mer omedelbart siktar på förbättrade levnadsbetingelser på äldre dagar, vid invaliditet eller för efterlevande, utan även övrigt sparande, som förbättrar den enskildes och samhällets möjligheter att lösa angelägna enskilda och allmänna uppgifter utan risk för den ekonomiska stabiliteten och därmed på ett sätt som befordrar tillväxten av de ekonomiska resurserna. För många människor framstår sparande i form av försäkringar som det lämpligaste. Andra kan däremot ha större fördel av sparande i eget hem, i egen rörelse, i aktier, i bank eller på annat sätt. Möjligheterna att också i pensioneringssyfte med skattelättnader förbättra förutsättningarna icke blott för pensionsförsäkringar i vedertagen bemärkelse utan även för bostadssparande, sparande i egen rörelse eller fastighet, amorteringssparande, aktiesparande, sparande på pensionskonto i bank eller annan kreditinrättning samt kapitalförsäkringar bör därför enligt utskottets mening snabbt och i positiv anda klarläggas. Visserligen kan en del tekniska svårigheter möta, men sakfrågorna är uppenbarligen av så stor vikt, att problemet omedelbart bör angripas samt praktiska och i detalj utformade förslag snarast föreläggas riksdagen.

Såvitt utskottet kunde finna var det i nu ifrågavarande sammanhang icke till fyllest med en utredning av det slag, varom riksdagen året innan hade anhållit och vilken senare också tillsattes. Den undersökning utskottet förordade borde göras både mer omfattande, mer långtsyftande och mer preciserad. Den borde sammanhållas av en strävan att vidga de reella möjligheterna för en allmänt omfattad förbättrad ålders-, invalid- och efterlevandeförsörjning.

Vad särskilda utskottet här framhöll och föreslog antogs av andra kammaren, men avvisades av första kammaren, varför något positivt beslut av

riksdagen då icke fattades. Då de synpunkter och förslag utskottet anförde enligt vår mening alltjämt äger giltighet, anser vi oss böra ånyo framföra dess yrkanden i dessa hänseenden, nämligen att en skyndsamt utredning tillsättes rörande åtgärder för att främja olika former av långsiktigt sparande och försäkringar, vilka kan vara av betydelse för ålderdoms-, invalid- och efterlevandeförsörjningen. Särskilt intresse bör härvid ägnas åt att bereda ökade möjligheter för jordbrukare och företagare att ordna pensionering inom den egna rörelsen.

C. EXEMPEL PÅ PENSIONSFORMÄNERNAS STORLEK

Inledning

Den pensionsgrundande inkomsten är enligt detta utkast till dispositiv lag den del av arbetsinkomsten, som ligger mellan basbeloppet och maximibeloppet. I det följande förutsättes, när icke annorlunda säges, att basbeloppet är 5 000 kr. och maximibeloppet 30 000 kr.

I punkt 9 bestämmes hur stora pensionsavgifter, som skall erläggas för personer, som omfattas av lagen. Ålderspensionens storlek bestämmes för varje individ genom att — såsom antytts i kommentarerna till punkt 11 — den del av premien, som icke förbrukas för att täcka kostnaderna för invalidpension och familjepension, omkostnader m. m. samt under en övergångstid pensionstillskott, fonderas såsom underlag för en successivt intjänad ålderspension. I det följande kommer en rad exempel på storleken av den sålunda uppbyggda ålderspensionen att lämnas.

Av det anförda framgår, att någon åldersavjämning icke förutsättes enligt den dispositiva lagen. Detta hindrar icke att vid sidan av lagen överenskommelse kan träffas mellan en grupp arbetstagare — t. ex. arbetare hos viss arbetsgivare — om åldersavjämning av premierna.

Till grund för nedanstående beräkningar ligger vissa försäkringstekniska antaganden, nämligen en räntefot av 3,5 %, de antaganden om dödlighet, invaliditet m. m. som tillämpas inom livförsäkringsbolagen samt ett säkerhets- och omkostnadstillägg uppgående till 5 % av premien. Slutligen förutsättes en pensionsålder av 67 år, om icke annat anges.

Ålderspension

Enligt vårt förslag kan, som förut framhållits, avtal träffas på arbetsmarknaden om de bestämmelser beträffande pensionsålder, pensionernas och avgifternas storlek o. s. v., som bäst passar inom olika verksamhetsområden. I det system, som framlägges i utkastet till en dispositiv lag, är det inkomsten under hela intjänandetiden, som avgör pensionens storlek och icke inkomsten under vissa år, exempelvis de 15 bästa åren eller liknande. Givetvis kan pensionen likväl under vissa antaganden sättas i relation till inkomsten under de 15 bästa åren och vi lämnar i det följande exempel härpå. Härutinnan föreligger en klar avvikelse från propositionens

regler. Dessa innebär att inkomsterna under de 15 bästa åren bestämmer pensionens höjd samtidigt som de kräver minst 30 avgiftsår för full pension. Enligt propositionens förslag kan i många fall en längre tids avgiftsinbetalning än 30 år — avgiftsinbetalningar under 40—45 år kommer att vara det normala — inte leda till en höjning av pensionen.

När — enligt den dispositiva lagen — fulla pensionsavgifter, d. v. s. 13,5 % av den pensionsgrundande inkomsten i skiktet 5 000—30 000 kronor eller ca 6,75 % av totalinkomsten enligt nuvarande inkomstfördelning, erlägges, kommer ålderstilläggs pensionen vid konstant löneläge efter försäkringsmässiga grunder att uppgå till ca 72 procent av den genomsnittliga pensionsgrundande inkomsten, om intjänandetiden är 40 år. Till detta skall givetvis också läggas folkpensioneringens ålderspension, vars storlek år 1968 enligt riksdagsbeslutet i fjol skall utgöra 3 600 kronor för en ensamstående och 5 400 kronor för två makar, beloppen räknade i 1957 års penningvärde.

Antar man, att reallönen successivt kommer att stiga, är det av intresse att ställa pensionen i relation till medelinkomsten under senare delen av intjänandetiden. Nedanstående exempel visar ålderspensionens storlek i förhållande till de sista och därmed bästa 15 inkomståren, under förutsättning att reallönen stiger med 1,5 procent per år.

Totalpension för ensamstående

Begynnelselön kronor	Intjänan- detid år	De 15 bästa årens medellön kronor	Ålderspension (inkl. 3 600 kr. folkpension) kronor	Pensions- nivå %
10 000	40	16 140	9 770	60,5
10 000	45	17 380	11 000	63,3
12 000	40	19 360	11 720	60,5
12 000	45	20 860	13 290	63,7
15 000	40	24 210	14 650	60,5
15 000	45	26 080	16 730	64,1
18 000	40	28 630	17 470	61,0
18 000	45	29 660	19 720	66,5

Vi har i ovanstående tabell bortsett från folkpensionens ev. stegring efter år 1968. Erhåller folkpensionärerna del i en fortsatt allmän standardhöjning efter år 1968 genom standardtillägg till folkpensionen, blir den totala ålderspensionen och därmed pensionsnivån större än vad som framgår av tabellen.

Av tabell överst å nästa sida framgår pensionsnivån för äkta makar enligt samma förutsättningar.

Huvudtanken bakom den här förordade dispositiva lagstiftningen om tilläggs pensionering är att pensionsförmåner och premiekostnader skall kunna anpassas efter de försäkrades verkliga behov — och inte utgöra ett stelt pensionssystem som lagen skall tvinga på dem — samtidigt som finansieringen baseras på en ekonomiskt sund grund.

Totalpension för äkta makar

Begynnelselö- kronor	Intjänan- detid år	Ålderspension (inkl. 5 400 kr. folkpension) kronor	Pensionsnivå i för- hållande till de 15 bästa inkomstären %
10 000	40	11 570	71,7
10 000	45	12 800	73,6
12 000	40	13 520	69,8
12 000	45	15 090	72,3
15 000	40	16 450	67,9
15 000	45	18 530	71,1
18 000	40	19 270	67,3
18 000	45	21 520	72,6

Antag att en grupp av anställda önskar uppnå 60 procent ålderspension (inkl. 3 600 kronor folkpension för ensamstående), mätt i förhållande till de 15 bästa åren, vid en intjänandetid av 30 år och under förutsättning av en årlig standardstegring av 1,5 procent. Årskostnaden i detta exempel kommer då att utgöra ca 15 procent av den tilläggs pensionsgrundande inkomsten, vilket motsvarar ca 7,5 procent av hela lönen enligt nuvarande inkomstfördelning.

I nedanstående tabeller anges den totala ålderspensionens storlek för fyra olika inkomstlägen under de givna förutsättningarna.

Totalpension för ensamstående

Begynnelselö- kronor	Intjänan- detid år	Ålderspension (inkl. 3 600 kr. folkpension) kronor	Pensionsnivå i för- hållande till de 15 bästa inkomstären %
10 000	30	8 560	61,6
12 000	30	10 210	61,2
15 000	30	12 690	60,8
18 000	30	15 170	60,6

Totalpension för äkta makar

Begynnelselö- kronor	Intjänan- detid år	Ålderspension (inkl. 5 400 kr. folkpension) kronor	Pensionsnivå i för- hållande till de 15 bästa inkomstären %
10 000	30	10 360	74,5
12 000	30	12 010	72,0
15 000	30	14 490	69,5
18 000	30	16 970	67,8

Om en grupp av anställda önskar disponera arbetsersättningen så, att pensionen vid en 40-årig intjänandetid utgör 50 procent av de 15 bästa inkomstären för en ensamstående, står den möjligheten öppen. Under förutsättning av en årlig standardstegring av 1,5 procent per år, kommer avgiften i detta exempel att uppgå endast till ca 11 procent av den pensionsgrundande inkomsten, vilket med nuvarande inkomstfördelning motsvarar ca 5,5 procent av hela lönen.

Vad ovan anförts i fråga om ålderspensionens storlek gäller sedan full pensionsavgift börjat erläggas. Vid tidigare inträde blir pensionen något lägre. Den ensamstående som inträder vid systemets start och för vilken pensionsavgiften stiger i enlighet med vad i punkt 9 beskrivits, erhåller en total ålderspension av ca 58 procent av de 15 bästa inkomstären, om intjänandetiden är 40 år och standardstegringen 1,5 procent per år.

Vid beräkningarna har förutsatts att avjämning sker med avseende på kön och familjesammansättning (men icke med avseende på ålder). Detta innebär att en pensionsavgift, som betalas i en viss ålder, ger upphov till samma pension för män och kvinnor, för ogifta och gifta samt för gifta med olika familjestorlek. Variationer i kollektivets sammansättning i dessa avseenden spelar emellertid en underordnad roll. Pensionssystemets ekonomi skulle visserligen påverkas i ogynnsam riktning i händelse kollektivet dominerades av gifta män. Men även om man skulle gå till det helt oralistiska, extrema fallet att kvinnor och ogifta män helt saknades i kollektivet skulle ålderspensionsprocenten icke nedgå med mer än ca 2 procentenheter.

Val av annan pensionsålder än 67 år erbjuder i ett premiereservsystem inget problem, beroende på det entydiga sambandet mellan avgifter och förmåner. Då fråga är om *lägre* pensionsålder än 67 år, torde väl i regel den åsyftade lägre åldern — t. ex. 60, 63 eller 65 år — ha fixerats på ett tidigt stadium, i fråga om löntagare väl i allmänhet vid början av anställningstiden. Härvid kan, liksom då den beräknade intjänandetiden understiger 40 år, förutsättas, att överenskommelse om något högre pensionsavgifter träffas, i syfte att trygga en tillfredsställande pensionsnivå.

Sålunda skulle — vid 40-årig intjänandetid och 1,5 procent årlig standardstegring — pensionsavgiften behöva höjas med 1,5 procentenhet av den tilläggs pensionsgrundande inkomsten (svarande mot 0,75 procent av hela lönen enligt nuvarande inkomstfördelning), för att möjliggöra den åsyftade 60-procentsnivån för ålderspensionen redan från 65 års ålder. Väljes pensionsåldern 63 år behöver avgiften höjas med 3 procentenheter (mot-svarande 1,5 procent), och vid pensionsåldern 60 år med 5 procentenheter (motsvarande 2,5 procent).

Skulle å andra sidan en person önska uppskjuta uttaget av sin ålderspension, ökas i gengäld pensionens årsbelopp i enlighet med de försäkrings-tekniskt givna förutsättningarna. För varje års uppskov efter 67 års ålder växer sålunda tilläggs pensionens storlek med ca 10 procent.

Invalidpension

Enligt vårt förslag utgör invalidpensionen 60 % av den pensionsgrundande inkomsten (mätt såsom medeltalet av de två bästa av de fyra senaste åren före invalidfallets inträffande). I följande tablå anges den totala invalidpensionen (inkl. folkpension) för olika inkomstlägen.

Total inkomst kronor	Total invalidpension (inkl. 3 600 kr. folkpension) kronor	%
8 000	5 400	68
10 000	6 600	66
12 000	7 800	65
15 000	9 600	64
20 000	12 600	63
25 000	15 600	62
30 000	18 600	62

Den här föreslagna dispositiva lagstiftningen innehåller den övergångsbestämmelsen, att samtliga arbetstagare som år 1961 är 57 år eller yngre skall ha rätt till full invalidtilläggs-pension. Pensionen reduceras med en tiondel för varje år, varmed arbetstagarens ålder år 1961 överstiger 57 år.

Familjepension

Nedanstående tabell visar storleken av den totala änkepensionen, d. v. s. sammanlagda förmånerna från folk- och tilläggs-pensioneringarna, vid olika inkomster för mannen före frånfallet. Dödsfallet förutsattes inträffa före pensionsåldern.

Total änkepension (inkl. 3 600 kronor från folkpensioneringen) om mannen avlider före pensionsåldern

Mannens inkomst kronor	Änkepension kronor
5 000	3 600
6 000	3 800
8 000	4 200
10 000	4 600
12 000	5 000
15 000	5 600
20 000	6 600
25 000	7 600
30 000	8 600

Som framgår av tabellen kommer den totala änkepensionen i regel att utgöra 30 procent eller däröver av mannens inkomst. Skulle en grupp arbetstagare finna anledning att komplettera änkepensionerna med ytterligare tillägg är möjligheterna givetvis öppna för sådana kompletteringar, exempelvis genom avtal med gruppens arbetsgivare eller genom frivilliga tilläggsavgifter, vilka blir av blygsam omfattning.

Ovanstående tabell visar änkepensionernas storlek då det dispositiva systemet är i full funktion. Under uppbyggnadstiden blir förmånerna givetvis lägre. Vi har dock ansett uppbyggnaden av ett gott efterlevandeskydd för aktiva så viktigt att särskilda regler här bör gälla. De innebär att efterlevandeskyddet blir fullt för alla försäkrade, som vid försäkringens start är 57 år eller yngre. För dem som är äldre än 57 år reduceras familjetilläggs-pensionen med en tiondel för varje år varmed mannens ålder år 1961 överstiger 57 år.

Av nedanstående tabell framgår storleken av den totala änkepensionen enligt den dispositiva lagens bestämmelser.

Total änkepension (inkl. 3 600 kronor från folkpensioneringen) om mannen avlider före 67 år

Mannens ålder år 1961	Mannens inkomst 10 000 kronor	Mannens inkomst 15 000 kronor
66 år.....	3 700 kronor	3 800 kronor
65 »	3 800 »	4 000 »
64 »	3 900 »	4 200 »
63 »	4 000 »	4 400 »
62 »	4 100 »	4 600 »
61 »	4 200 »	4 800 »
60 »	4 300 »	5 000 »
59 »	4 400 »	5 200 »
58 »	4 500 »	5 400 »
57 » eller yngre.....	4 600 »	5 600 »

Enligt riksdagens beslut vid 1958 års A-riksdag efter förslag i bl. a. våra motioner I: 323 och II: 419 skall fr. o. m. 1 juli 1960 en särskild barnpension inom folkpensioneringen utgå utan inkomstprövning med 1 000 kronor för varje barn som förlorat sin huvudsakliga försörjare. Vårt förslag från förra året att barnpensionen bör utgöra 2 000 kronor, om barnet förlorat båda föräldrarna, är f. n. under utredning. Vår inställning i dessa frågor är oförändrad.

Den här av oss förordade dispositiva lagen innehåller den bestämmelsen att barnpensionen från tilläggs pensioneringen skall utgöra 5 procent av den avlidnes tilläggs pensionsgrundande inkomst, beräknad på samma sätt som för änkepension. Barntilläggs pension utgår intill dess barnet fyllt 19 år.

I nedanstående tabell redovisas den totala familjepensionen enligt den dispositiva lagen, inkl. folkpensionsförmåner för änka och barn, för tre olika inkomstlagen.

Total familjepension, om mannen avlider före 67 år

Efterlevande	10 000 kronor	Mannens inkomst 15 000 kronor	20 000 kronor
Änka utan barn.....	4 600 kronor	5 600 kronor	6 600 kronor
» + 1 »	5 850 »	7 100 »	8 350 »
» + 2 »	7 100 »	8 600 »	10 100 »
» + 3 »	8 350 »	10 100 »	11 850 »
» + 4 »	9 600 »	11 600 »	13 600 »
1 föräldralöst barn	2 375 »	2 750 »	3 125 »
2 föräldralösa »	4 750 »	5 500 »	6 250 »
3 » »	7 125 »	8 250 »	9 375 »
4 » »	9 500 »	11 000 »	12 500 »

I följande tabell exemplifieras effekten av övergångsbestämmelserna i det fall en man efterlämnar änka och två minderåriga barn samt att hans inkomst utgör 15 000 kronor.

Eftersom många hustrur inte har något förvärvsarbete utanför hemmet och därmed inte redovisar någon egen inkomst, bör man enligt vår mening överväga att bestämma barntilläggs pensionen i de fall modern avlidit med utgångspunkt från en viss andel, t. ex. hälften, av mannens årsinkomst i

Mannens ålder år 1961	Familjepension (inkl. folkpensions- förmånerna för änka och barn)
66 år	5 900 kronor
65 »	6 200 »
64 »	6 500 »
63 »	6 800 »
62 »	7 100 »
61 »	7 400 »
60 »	7 700 »
59 »	8 000 »
58 »	8 300 »
57 » eller yngre.....	8 600 »

skiktet 5 000—30 000 kronor. Har hustrun egen inkomst, räknas i så fall barnpension även på hennes inkomst i samma skikt. Vi föreslog i fjol att dessa möjligheter borde uppmärksammas under det fortsatta utredningsarbetet och vill här upprepa detta förslag.

Pensionstillskott

Med tillämpning av de i punkterna 20—21 angivna reglerna om pensions-tillskott och under förutsättning att realinkomstökningen utgör 1,5 procent per år lämnas i nedanstående tabell exempel på ålderstilläggspensionens storlek inklusive pensionstillskott.

Pensioneras år	Total ålderstilläggspension			i samt- liga fall tillkom- mer folk- pension
	8 000 kronor	Lön år 1961 10 000 kronor	12 000 kronor	
1964	250 kronor	412 kronor	561 kronor	}
1965	382 »	627 »	843 »	
1966	519 »	848 »	1 125 »	
1967	661 »	1 076 »	1 408 »	
1968	674 »	1 092 »	1 414 »	
1969	687 »	1 108 »	1 421 »	

Vid bedömningen av läget i slutet av 1960-talet bör dessutom följande omständigheter beaktas. Till förmånerna från tilläggspensioneringen kommer givetvis folkpensionen, år 1968 3 600 kronor för ensamstående och 5 400 kronor för makar (beloppen i 1957 års penningvärde). Den person som 1961 har 12 000 kronors inkomst och som pensioneras år 1969 och då har folkpensionsberättigad maka erhåller sålunda för sig och sin hustru 6 821 kronor i total pension plus de indextillägg som sedan 1957 tillagts folkpensionerna och kan komma att tilläggas dessa. Är han ensamstående blir den totala pensionen 5 021 kronor. För de försäkrade, som pensioneras under övergångstiden och därmed är berättigade till pensionstillskott, tillkommer dessutom i ett stort antal fall pensionsförmåner från pensionsstiftelser m. m., som uppgår eller kan väntas uppgå till 900—1 500 kronor per år.

D. HEMSTÄLLAN

Under hänvisning till det ovan anförda hemställer vi,

A. att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 100;

B. att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla att Kungl. Maj:t efter utredning i de hänseenden ovan angivits måtte för 1960 års riksdag framlägga förslag till tilläggspensioneringens ordnande i enlighet med ovan i motiveringen angivna riktlinjer;

C. att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om skyndsamt utredning och förslag om åtgärder för att främja olika former av långsiktigt sparande och försäkringar som kan vara av betydelse för ålderdoms-, invalid- och efterlevandeförsörjningen, varvid särskilt intresse ägnas åt att bereda ökade möjligheter för jordbrukare och företagare att ordna pensionering inom den egna rörelsen;

D. att riksdagen i övrigt måtte beakta vad som i motionen anförts.

Stockholm den 3 april 1959

Bertil Ohlin

Bertil von Friesen

Manne Ståhl

Sven Wedén

Martin Larsson

O. Malmberg

Ragnhild Sandström

Henning Gustafsson

Sven Gustafson

Skellefteå

i Göteborg

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

<i>Sammanfattning av motionens innehåll</i>	1
A. Pensionsfrågans läge	4
1. <i>Innebördens av regeringens ståndpunkt</i>	4
a) Bristfällig ekonomisk grundval. Kapitalsocialisering	4
b) Inga säkra rättsliga garantier	5
c) Ingen valfrihet för löntagare	7
2. <i>Det liberala alternativet</i>	7
a) Folkpartiets grunduppfattning.....	7
b) Innebördens av en dispositiv lag	9
c) Folkpartiförslaget och pensionsfrågans läge	9
d) Fem huvudlinjer i utvecklingen.....	10
e) God vilja och realism måste präglade pensionsfrågans lösning	11
3. <i>Regeringen avvisar alljämt samförstånd</i>	11
B. Folkpartiets förslag	
I. <i>Folkpensionen — grundvalen, som måste skyddas</i>	13
II. <i>Huvudpunkter rörande innehållet i en dispositiv lag om tilläggs-pensionsförsäkring</i>	14
Inledande synpunkter	14
Försäkringens organisation	16
Försäkringspremier och pensionsgrundande inkomst	19
Ålderspension	22
Invalidpension.....	24
Familjepension	26
Pensionstillskott	28
Om kontrolluppgifter och gemensam ansvarighet	28
Inskränkningar i rätten att förfoga över försäkring	29
Fondmedelsplacering och värdesäkring	30
Försäkrades rätt till lån.....	34
Lånerätt för arbetsgivare	34
Individuellt utträde	36
Avvikelse eller undantagande från försäkringen	37
Inträde för andra förvärvsarbetsande än arbetstagare	38
Besvär	39
Ikraftträdande	39
III. <i>Enskilt sparande för pensionsändamål bör främjas</i>	39
C. Exempel på pensionsförmånernas storlek	41
Inledning	41
Ålderspension	41
Invalidpension	44
Familjepension	45
Pensionstillskott	47
D. Hemställan	48
4 <i>Bihang till riksdagens protokoll 1959. 4 saml. Nr 523</i>	